

POLSKA AKADEMIA NAUK
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa

S P R A W O Z D A N I E

z działalności naukowej
Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa
w 2008 roku

Warszawa, luty 2009

SPIS TREŚCI

I.	Ogólna charakterystyka działalności naukowej Instytutu.....	3
II.	Główne wyniki badań prowadzonych w Instytucie w 2008 roku.....	20
III.	Przegląd wyników badań pracowników IRWiR PAN w 2008 roku.....	29
IV.	Projekty badawcze "granty"	38
V.	Współpraca z zagranicą.....	42
VI.	Seminaria ogólnoinstytutowe w IRWiR PAN – 2008 rok.....	49
VII.	Aneks - wykaz publikacji za 2008 rok.....	50

I. Ogólna charakterystyka działalności naukowej

W 2008 roku Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN zakończył realizację czteroletniego (2005-2008) programu badawczego pt.: *”Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian”*, którego podsumowaniem jest publikacja książkowa pod tym samym tytułem, pod redakcją naukową Mirosława Drygasa i Andrzeja Rosnera, która ukazała się w grudniu 2008 roku. Znalazło się w niej 21 syntetycznych opracowań, przygotowanych przez autorów tematów badawczych.

Program był kontynuacją wcześniejszych kierunków badawczych Instytutu, jednak nowe wyzwania, jakie stworzyła akcesja Polski do Unii Europejskiej spowodowały, że przedmiotem prac było również szereg zagadnień wcześniej w pracach IRWiR nie podejmowanych lub znajdujących się poza centralnymi kierunkami badań. Było to związane przede wszystkim z dynamiką przemian społecznych i gospodarczych, dokonujących się na wsi i w rolnictwie oraz objęciem tych obszarów nowymi instrumentami polityki społecznej i gospodarczej.

Głównym zadaniem badawczym Instytutu była analiza przemian społeczno-gospodarczych na polskiej wsi w kontekście nakładania się konsekwencji zasad gospodarki rynkowej oraz dostosowywania się do wymogów integracji, a więc śledzenie rozkładu kosztów i korzyści, powstawania nowego ładu gospodarczego, społecznego i instytucjonalnego.

Instytut aktywnie włączył się w dyskusję na temat kierunków przemian polityki społecznej i gospodarczej, a zwłaszcza w zakresie tzw. drugiego filara wspólnej polityki rolnej, to jest polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Przemiany na wsi analizowane są w pracach Instytutu interdyscyplinarnie, co pozwala na ich charakterystykę zarówno pod względem przemian struktur społecznych, gospodarczych, zróżnicowań przestrzennych dokonujących się zmian jak i mechanizmów dostosowawczych do nowych warunków gospodarki na szczeblu społeczności lokalnych.

Instytut jest postrzegany jako zaplecze eksperckie w zakresie prowadzonej polityki, z którego doświadczeń władze korzystają już na etapie wypracowywania decyzji. Pracownicy Instytutu są zapraszani w charakterze ekspertów do prac nad programami działania, takimi jak: Program Racjonalizacji Finansów Publicznych, Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006, Strategia Rozwoju Wsi i Rolnictwa na lata 2007-2020, Narodowy Plan Rozwoju itp. Niezależnie od prac badawczych, Instytut włączył się aktywnie w pełnienie funkcji eksperckich w stosunku do władz prowadzących politykę wobec wsi i rolnictwa, mimo że nowe zasady oceny parametrycznej jednostek naukowych nie premiują tego rodzaju działalności.

W 2008 roku Instytut uczestniczył w realizacji międzynarodowych programów badawczych: „ADVANCED-EVAL Rozwój i zastosowanie zaawansowanych metod ilościowych do ewaluacji ex-ante i ex-post projektów rozwoju obszarów wiejskich” (VI Program Ramowy); “Comparative Evaluation Study of EU Rural Funds Management in Poland and Finland – national and regional economic effects of new Rural Development Plans” finansowanego przez Bank Światowy (GDN – CERGE); „Badanie porównawcze efektów wpływu polityki rozwoju obszarów wiejskich na gospodarkę krajową i regiony w Polsce i Finlandii”, finansowanego przez MNiSW, realizowanego wspólnie z Ruralia Institute w Finlandii a także rozpoczął w 2008 roku realizację międzynarodowego projektu badawczego „Aktorzy rozwoju wiejskiego a europejski model rozwoju wsi” (PICS Les acteurs du developpement local a l’epreuve du modele europeen.) we współpracy z CEFRES (Francuskim Centrum Badań Społecznych) w Pradze.

Instytut jest członkiem *międzynarodowej sieci placówek badawczych* Europejskiej Sieci Instytucji Zajmujących się Polityką Rolnictwa i Obszarów Wiejskich ENARPRI (European Network of Agricultural And Rural Policy Research Institutes). Sieć tworzy 13 instytutów w tym 11 z dawnego składu (15) członków Unii Europejskiej oraz 2 z Europy Środkowo - Wschodniej.

W końcu 2008 roku powołano *międzynarodowe konsorcjum* pod kierunkiem IRWiR PAN, w skład którego weszły instytuty badawcze z Wielkiej Brytanii, Finlandii, Portugalii, Rumunii, Słowenii. W styczniu 2009 roku złożono wniosek do VII Programu Ramowego na realizację tematu “Second homes, from consumption to lifestyles” (Drugie domy, od konsumpcji do stylu życia). Budżet projektu, o który stara się IRWiR PAN w imieniu konsorcjum to 1,72 miliona Euro.

W 2008 roku rozpoczęto również realizację grantu rozwojowego „Społeczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią „Natura 2000” na terenie Zielonych Płuc Polski”, budżet tego grantu to 1.112.000 zł.

- W maju 2008 roku z okazji 70-lecia urodzin prof. dr hab. Marka Kłodzińskiego, wieloletniego Dyrektora IRWiR PAN, zorganizowano sesję naukową pt. „Nauki społeczne a rozwój wsi”. Sylwetkę Naukową Profesora przedstawił prof. dr hab. Jan Górecki; referaty wprowadzające wygłosili: prof. Jerzy Wilkin, prof. Józef Zegar i prof. Grzegorz Spychalski.
- W 2008 r. prof. dr hab. Marek Kłodziński otrzymał Laur Wydziału V PAN, przyznany przez Prezydium Wydziału V Nauk Rolniczych i Leśnych PAN, za wkład w rozwój nauk ekonomiczno-rolniczych a także Odznakę Honorową za Zasługi dla SGGW, przyznaną przez Rektora SGGW za wieloletnią współpracę z Wydziałem Nauk Ekonomicznych SGGW.
- W 2008 r. dr Katarzyna Zawalińska otrzymała stypendium Tygodnika „Polityka” w konkursie „Zostańcie z nami” za osiągnięcia naukowe a także otrzymała nagrodę Scholarship GO8 do Australii, przyznaną przez Fundację Zrzeszenia 8 uniwersytetów australijskich GO8, za ciekawy temat współpracy polsko-australijskiej.

* **IRWiR PAN jest członkiem 5 krajowych sieci badawczych:**

1. Mokradła i Człowiek

Specjalność naukowa: nauki biologiczne i społeczne

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- Uniwersytet Warszawski – Wydział Biologii
- Instytut Melioracji i Użytków Zielonych (Falenty)
- Politechnika Białostocka (Białystok)
- Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (Olsztyn)
- Akademia Rolnicza (Szczecin)
- Instytut Ekologii Terenów Uprzemysławianych (Katowice)
- Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

2. Rozpad i nowy porządek

Specjalność naukowa: nauki humanistyczne

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- Instytut Filozofii i Socjologii PAN
- Instytut Badań Literackich PAN
- Instytut Studiów Politycznych PAN
- Instytut Psychologii PAN
- Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN
- Instytut Nauk Ekonomicznych PAN
- Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
- Instytut Nauk Prawnych PAN

3. Miejsce i rola młodych ludzi w społeczeństwie i gospodarce

Specjalność naukowa: nauki ekonomiczne i humanistyczne

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur (Warszawa)
- Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (Warszawa)
- Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (Gdańsk)
- Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (Warszawa)
- Instytut Badań Edukacyjnych (Warszawa)
- Instytut Turystyki (Warszawa)
- Instytut Rozwoju Miast (Kraków)

4. Konfrontacja i dialog kultur współczesnego świata

Specjalność naukowa: nauki humanistyczne i ekonomiczne

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- Instytut Archeologii i Etnologii PAN
- Instytut Badań Literackich PAN
- Instytut Nauk Ekonomicznych PAN
- Instytut Psychologii PAN
- Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
- Instytut Sławistyki PAN
- Instytut Studiów Politycznych PAN
- Instytut Sztuki PAN
- Zakład Krajów Pozaeuropejskich PAN

5. Rozwój europejskich obszarów wiejskich

Specjalność naukowa: nauki ekonomiczne i rolnicze

Jednostki naukowe tworzące sieć:

- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
- Instytut Melioracji i Użytków Zielonych
- Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB
- Instytut Budownictwa Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa
- Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
- Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
- Instytut Badań Systemowych PAN

W oparciu o Zarządzenie Nr 7/2008 Dyrektora IRWiR PAN z dnia 12 listopada 2008 r. w Instytucie działała Komisja, której celem był okresowy (roczny) przegląd dorobku naukowego pracowników naukowych w 2008 r. Podstawę oceny tego dorobku stanowił Regulamin przyjęty przez Radę Naukową 23 lutego 2000 r. i zatwierdzony przez Sekretarza Wydziału I PAN 12 stycznia 2001 r. Komisja obradowała w dniach 12 i 13 stycznia 2009 r. pod kierownictwem Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu prof. dr hab. Bogdana Klepackiego.

Komisja oceniała działalność pracowników w oparciu o „Arkusze oceny okresowej pracownika naukowego za 2008 rok”, w którym rozpatrywane były następujące punkty: 1. Ocena pracy w temacie planowym; 2. Aktywność w publikowaniu wyników badawczych; 3. Uczestnictwo w życiu środowiska naukowego (udział w konferencjach, wygłoszone referaty, ekspertyzy, działania na rzecz

praktyki itd.); 4. Zaangażowanie w pozyskiwanie i realizację projektów typu grantowego. 5. Działalność dydaktyczna; 6. Inne działania i inicjatywy.

Komisja, większość wyników w zakresie aktywności naukowo-badawczej, publikacyjnej, organizacyjnej oraz w zakresie współpracy naukowej z zagranicą a także w przygotowywaniu i realizacji projektów grantowych. poszczególnych pracowników naukowych, oceniła bardzo wysoko. W dwóch przypadkach zwrócono uwagę na konieczność większego zaangażowania w przygotowywanie publikacji habilitacyjnej, w jednym przypadku pracy doktorskiej. Jedna osoba została poproszona o uzupełnienie wymaganej dokumentacji sprawozdania rocznego w celu dokonania oceny.

Struktura organizacyjna Instytutu

- **Zakład Ekonomii Wsi**
(kierownik: *prof. dr hab. Włodzimierz Dzun (do 30.09.2008)*
prof. dr hab. Marek Kłodziński (od 01.10.2008))
- **Zakład Socjologii Wsi**
(kierownik: *doc. dr hab. Izabella Bukraba-Rylska*)
- **Zakład Integracji Europejskiej**
(kierownik: *prof. dr hab. Jerzy Wilkin*)
- **Zakład Socjologii Młodzieży i Edukacji**
(kierownik: *doc. dr hab. Krystyna Szafraniec*)

Upowszechnienie wyników badań:

Instytut Rozwoju Wsi Rolnictwa PAN jest ważnym zapleczem eksperckim dla wielu jednostek centralnych w Polsce. Pracownicy naukowcy IRWiR PAN wykorzystują z powodzeniem swoją wiedzę dla wielu praktycznych rozwiązań w kraju, uczestnicząc w różnego typu komitetach i radach programowych powoływanych przez organa rządowe i inne:

* **Prof. dr hab. A. Rosner** jest członkiem Krajowego Komitetu Monitorującym Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004–2006, Reaktorem Naczelnym serii „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”, członkiem Komitetów Redakcyjnych: kwartalnika „Wieś i Rolnictwo” i „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”.

* **Dr Katarzyna Zawalińska** jest członkiem Krajowego Komitetu Monitorującym Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 i członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”.

* **Dr Mirosław Drygas** jest członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”.

* **Prof. dr hab. A. Wiatrak** jest: zastępcą Przewodniczącego Wydziału I Nauk Społecznych PAN, zastępcą Przewodniczącego Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, Komitetu Nauk Organizacji i Zarządzania PAN i Komitetu Naukowego „Folia Universitatis Agriculturae Stetinesis”, jest Redaktorem Naczelnym serii „Studia i Monografie”, pełni też funkcję przewodniczącego Centralnej Komisji Konkursowej „Ogólnopolskiego Konkursu Programów Kształcenia dla Wsi i Rolnictwa AGRO-PROGRAM”.

* **Prof. dr hab. M. Kłodziński** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, Rady Konsultacyjnej Programowania Rozwoju przy Ministrze Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jest także Prezesem Zarządu Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej oraz członkiem Zarządu Fundacji na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

* **Prof. dr hab. J. Wilkin** jest członkiem korespondentem PAN, członkiem Rady Programowej Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, członkiem Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN, członkiem Komitetu Prognoz Polska 2007 przy Prezydium PAN, członkiem Editorial Advisory Board „Quarterly Journal of International Agriculture”, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, Komitetu Redakcyjnego „Gospodarka Narodowa”, Przewodniczącym Rady Redakcji „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G – Ekonomika Rolnictwa”, członkiem Rady Programowej „Zintegrowany Rozwój Obszarów Wiejskich” Fundacji Heinricha Bölla.

- * **Prof. dr hab. Krystian Heffner** jest członkiem Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, przewodniczącym Komisji Obszarów Wiejskich KPZK PAN, Prezesem Stowarzyszenia Instytut Śląski w Opolu, Przewodniczącym Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno – Architektonicznej Województwa Opolskiego, członkiem Advisory Council „Bulletin of Geography” i Komitetu Redakcyjnego „Journal of Economics and Management”, członkiem Komisji H02 Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- * **Prof. dr hab. Jan Górecki** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN oraz wiceprzewodniczącym Rady Fundacji „Rozwój SGGW”, członkiem Komitetu Redakcyjnego i Redaktorem Naczelnym kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”.
- * **Prof. dr hab. Leszek Klank** jest Zastępcą Redaktora Naczelnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, członkiem Kolegiów Redakcyjnych: „Problemy Wsi i Rolnictwa”, „Studia Finansowe” i „Zeszyty Naukowe Nadbużańskiej Szkoły Wyższej”.
- * **Prof. dr hab. Maria Halamska** jest członkiem Académie d’Agriculture de France, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”.
- * **Doc. dr hab. I. Bukraba-Rylska** jest członkiem Zespołu Sterującego Programu Ministra Kultury „Dziedzictwo Kulturowe – Priorytet 5” – Ochrona kultury ludowej, członkiem Jury Konkursu FDPA na prace dotyczące polskiego rolnictwa i wsi.
- * **Dr R. Kamiński** jest członkiem Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013, jest też Prezesem Zarządu Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich (FAOW), pełni funkcję przedstawiciela polskich organizacji wiejskich w Europejskiej Sieci organizacji wiejskich PREPARE, jest Przewodniczącym Rady Fundacji Idealna Gmina.
- * **Doc. dr hab. S. Musiał** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, wiceprezesem Zarządu Polskiego Towarzystwa Rozwoju Ziem Górskich, członkiem zarządu Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego, członkiem Komitetu Redakcyjnego „Krakowskich Studiów Małopolskich”.
- * **Doc. dr hab. K. Szafraniec** jest wiceprzewodniczącą Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, członkiem Zarządu Głównego i Prezydium ZG PTS, oraz przewodniczącą Sekcji Socjologii Młodzieży i Edukacji PTS, członkiem Komitetu Socjologii PAN, członkiem zespołu recenzentów zewnętrznych w „Polish Sociological Review”, członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Kultura i Edukacja”, redaktorem serii wydawniczej „Kultura i Edukacja” w Wydawnictwie Adam Marszałek.
- * **Doc. dr hab. Barbara Kutkowska** jest członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, przewodniczącą Sekcji Sudeckiej Komitetu Zagospodarowania Ziem Górskich PAN oraz przewodniczącą Rady Społecznej Dolnośląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.
- * **Dr B. Fedyszak-Radziejowska** jest członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”.
- * **Dr D. Klepacka-Kołodziejska** jest członkiem Rady Programowej „Zintegrowany Rozwój Obszarów Wiejskich” Fundacji Heinricha Bölla.
- * **Dr Dorota Klepacka-Kołodziejska i dr Marta Błąd** są koordynatorami Internetowego Forum Młodych Naukowców „Juventus Ruralis”.

Prace eksperckie wykonane przez pracowników naukowych IRWiR PAN w 2008 roku:

Lp.	Nazwa ekspertyzy	Wykonawca	Zleceniodawca
1.	Polacy w zwierciadle ekologicznym. Raport z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r.	dr Artur Bołtromiuk	Instytut na Rzecz Ekorozwoju
2.	Ocena wpływu funduszy strukturalnych na zmiany środowiskowe na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem działań PROW i SPOR	dr Artur Bołtromiuk	Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - PIB
3.	Funkcjonowanie małych miast w systemie osadniczym Polski w perspektywie 2033 – rekomendacje dla KPZK	prof. dr hab. Krystian Heffner	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
4.	The creation of strategies of socioeconomic development	dr Ryszard Kamiński	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
5.	Odnowa wsi i LEADER jako metody rozwoju obszarów wiejskich	dr Ryszard Kamiński	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
6.	Projekt ESPON 2.1.3. Terytorialny wpływ WPR i polityki rozwoju wiejskiego	dr Dorota Klepacka-Kołodziejska	European Spatial Planning Observation Network
7.	Opisanie zmian programu studiów Agro-Unia	prof. dr hab. Wiesław Musiał	Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego Kraków
8.	Perspektywy rozwojowe obszarów wiejskich woj. opolskiego	prof. dr hab. Andrzej Rosner	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
9.	Zakres usług doradczych dla mieszkańców obszarów wiejskich w kontekście działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013	prof. dr hab. Andrzej Piotr Wiatrak	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
10.	Ekonomia polityczna wsparcia bezpośredniego dla rolnictwa ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w nowych krajach członkowskich	prof. dr hab. Jerzy Wilkin	Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
11.	Wstępna ocena konsekwencji niepowodzenia Sesji Ministerialnej Doha (lipiec 2008) dla instrumentów stosowanych w ramach WPR	prof. dr hab. Jerzy Wilkin	Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
12.	Koncepcja realizacji zasady <i>good governance</i> w Polsce	prof. dr hab. Jerzy Wilkin	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
13.	Ekspertyza nt. efektywnych środków redukcji gazów cieplarnianych w rolnictwie, zatytułowana: <i>Economically efficient means of reducing greenhouse gas emissions of agriculture.</i>	dr Katarzyna Zawalińska, prof. Juho Kortaniemi, prof. Hannu Törmä	Fińskie Ministerstwo Rolnictwa i Leśnictwa
14.	Ekspertyza nt. stworzenia partnerstwa do zawiązania międzynarodowych projektów dotyczących bioenergii	dr Katarzyna Zawalińska	Uniwersytet Helsiński

Opinie dla praktyki gospodarczej wykonane przez pracowników naukowych IRWiR PAN w 2008 roku:

Lp.	Nazwa opinii	Wykonawca	Zleceniodawca
1.	Uwagi do projektu zakresu informacyjnego Powszechnego Spisu Rolnego 2010	prof. dr hab. Izasław Frenkel	Główny Urząd Statystyczny
2.	Uwagi do projektu ustawy o Powszechnym Spisie Rolnym 2010	prof. dr hab. Izasław Frenkel	Główny Urząd Statystyczny

3.	Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich – porównania europejskie	prof. dr hab. Krystian Heffner	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego
4.	Opinia nt. książki <i>Geografia społeczno-gospodarcza Polski</i> red. nauk. Henryk Rogacki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007	prof. dr hab. Krystian Heffner	Wydawnictwo Naukowe PWN
5.	The role of farm households and the agro-food sector in the economy of rural areas in Poland	dr Dorota Klepacka-Kołodziejaska	OECD, Paryż

Konferencje zorganizowane lub współorganizowane przez Instytut w 2008 roku w kraju:

W 2008 roku IRWiR PAN organizatorem lub współorganizatorem 5 konferencji naukowych w kraju. Pracownicy naukowi Instytutu wzięli udział w 152 konferencjach naukowych krajowych i 44 konferencjach międzynarodowych, przewodniczyli 24 sesjom konferencji krajowych i 5 konferencji międzynarodowych, uczestniczyli w 25 komitetach organizacyjnych konferencji krajowych i 8 komitetach organizacyjnych konferencji międzynarodowych.

Nazwa /tytuł konferencji	Współorganizatorzy	Rodzaj międzynarodowa/ krajowa	Liczba uczestników		
			Ogółem	kraj	zagr.
Konferencja poświęcona dyskusji na temat prowadzenia wspólnych projektów badawczych.	University of Exeter	Międzynarodowa	23	21	2
Sesja sprawozdawcza z realizacji w 2007 r. programu badawczego IRWiR PAN „Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian”.	IRWiR PAN	Krajowa	35	35	-
Nauki społeczne a rozwój wsi (sesja naukowa zorganizowana z okazji i 70-lecia urodzin prof. Marka Kłodzińskiego.	IRWiR PAN	Krajowa	80	80	-
Polityka rolna Stanów Zjednoczonych w świetle Farm Bill 2008 oraz przyszłość WPR Unii Europejskiej po 2013 roku.	Europejski Fundusz Rozwoju Ws Polskiej; Fundacja Edukacyjna 4H w Polsce we współpracy z Ambasadą Stanów Zjednoczonych w Polsce	Międzynarodowa	170	160	10
Małe miasta – transformacja funkcji miejskich w ośrodkach lokalnych.	Katedra Gospodarki Przestrzennej, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adameckiego w Katowicach; Katedra Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej, Uniwersytet Łódzki;	Krajowa	60	60	-

Wykłady i referaty wygłoszone na konferencjach naukowych w kraju i za granicą:

Tytuł	Imię 1	Imię 2	Nazwisko	Temat	Nazwa zjazdu lub konferencji	Kraj
Dr	Mirosław		Drygas	Rural Development.	Challenges and Future Development in the Agricultural Sector: Examples from Bulgaria, Poland and Romania.	Belgia (Parlament Europejski)
Dr	Mirosław		Drygas	Krajowe i unijne wsparcie dla wsi i rolnictwa w Polsce.	Bezpieczeństwo żywnościowe jako element bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej: nowe spojrzenie, priority, perspektywy.	Rosja
Prof. Prof.	Krzysztof Andrzej		Heffner Rosner	Disparities in socio-economic development of rural areas in Poland vis-à-vis transformation dynamics in the preaccession period.	Diverse Europes: Urban and Regional Openings, Connections and Exclusions.	Turcja
Dr	Ryszard		Kamiński	Definicja terytorium, identyfikacja partnerów, tworzenie wewnętrznej struktury LGD (na przykładzie działań prowadzonych w Polsce w ramach program LEADER 2004-2006)	Leader approach 2007-13 in perspective of Croatia.	Chorwacja
Dr	Ryszard		Kamiński	Examples from other countries – what to do and what to avoid ?	Rural development in Croatia on the path of accession.	Chorwacja
Prof.	Leszek		Klank	Impact of globalization on economic development (wykład).	International University of Commerce	Francja
Doc.	Wiesław		Musiak	Rozwój łańcuchów dostawczych w polskiej gospodarce żywnościowej.	Rozwój rynków europejskich.	Ukraina
Dr	Monika		Stanny	Zróżnicowanie przestrzenne stopnia zrównoważenia rynku pracy na obszarach wiejskich w Polsce.	Problemy uprawiania socialno-ekonomicznymi processami regionów	Rosja
Mgr	Ruta		Śpiewak	A future of rural development in the Eyes of Polish Rural Leaders.	Rural Future: Dreams, Dilemmas, Dangers.	Wielka Brytania
Prof.	Maria		Wieruszewska	Rural Studies in the 21st Century.	The Role and Visions of Ethnology in the 21 st Century.	Finlandia

Prof.	Jerzy		Wilkin	Public Policy Action in Central and Eastern Europe – key Challenges.	Inclusive Business in Agrifood Markets.	Chiny
Prof.	Jerzy		Wilkin	Uwarunkowania rozwoju polskiego rolnictwa w kontekście europejskim i globalnym – implikacje teoretyczne i praktyczne.	Polska i rosyjska wieś wobec wyzwań globalizacji.	Rosja
Prof.	Jerzy		Wilkin	Supply Chain Restructuring and its Impact on Farmers' Income – the Evidence from Dairy Sector in Poland,	XIIth Congress of the European Association of Agricultural Economists.	Belgia
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Efektywność unijnych instrumentów wsparcia rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.	VIII Konferencja Naukowa Komisji Wybitnych Ekonomistów PAN i Rosyjskiej Akademii Nauk pt. Wieś polska i rosyjska w obliczu wyzwań globalizacji.	Rosja
Dr	Artur		Bołtromiuk	Polacy w zwierciadle ekologicznym.	Wyniki badań świadomości ekologicznej Polaków w 2008 r. (program „Eko-HERKULES”	Polska
Dr	Artur		Bołtromiuk	Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego w 2008 r., ze szczególnym uwzględnieniem regionu Północno-Wschodniej Polski – wyniki najnowszych badań InE.	Rozwój zrównoważony	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Migracje zarobkowe ludności wiejskiej.	Migracje po wejściu do UE.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Polska socjologia wsi, czyli o służebnej, usługowej i służalczej roli nauki.	Dzieje subdyscyplin socjologicznych.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Od kultury ludowej do kultury lokalnej.	Kultura typu ludowego w czasach ponowoczesnych.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Społeczne uwarunkowania funkcjonowania	Ogólnopolskie seminarium folklorystyczne.	Polska

				folkloru.		
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Kultury lokalne a tożsamość społeczeństwa polskiego.	Lokalne, regionalne, i narodowe i ponadnarodowe: 4 spojrzenia na zmianę społeczną i ład społeczny.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Polska wieś: blaski i cienie rzeczywistości postakcesyjnej.	Współczesne społeczeństwo polskie.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Współczesne migracje wiejskie (głos w panelu)	Polskie wyzwania.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Jaka modernizacja obszarów wiejskich (podsumowanie obrad).	Jaka modernizacja Polski ?	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	Tradycja lokalna a dylematy zbiorowej tożsamości.	Przyszłość tradycji.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba-Rylska	O silnych tożsamościach kulturowych.	Region w koncepcjach teoretycznych i diagnozach empirycznych.	Polska
Prof.	Włodzimierz		Dzun	Duże gospodarstwa rolne w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem woj. zachodniopomorskiego.	Rola gospodarstw wielkoobszarowych w zagospodarowaniu wsi woj. zachodniopomorskiego a możliwości ich rozwoju w ramach PROW 2007-2013.	Polska
Prof. Prof.	Włodzimierz Wojciech		Dzun Józwiak (współautor)	Poprawa struktury agrarnej polskiego rolnictwa.	Poprawa struktury agrarnej a konkurencyjność polskiego rolnictwa.	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Polityka społeczna i gospodarcza.	Polskie wyzwania: Państwo – Tożsamość – Rozwój.	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Jak zmieniła się struktura społeczna wsi po 1989 roku.	Czy zmieniła się struktura społeczna polskiego społeczeństwa.	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Rodzina, praca, przyjaciele, czyli wartości ważne dla Polaków.	Wartości w społeczeństwie a dziedzictwo Jana Pawła II.	Polska
Dr	Barbara		Fedyszak-Radziejowska	Stratyfikacja społeczna ludności wiejskiej.	Polska wieś 2008 z perspektywy 20-tu lat działalności FDPA.	Polska
Prof.	Izabella		Frenkel	Liczebność, struktura i dynamika ludności wiejskiej.	Polska wieś 2008 z perspektywy 20-tu lat działalności FDPA.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Wprowadzenie do Raportu Polska Wieś 2008.	Polska wieś 2008 z perspektywy 20-tu lat działalności FDPA.	Polska

Prof.	Jan		Górecki	Działalność Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN w 50-lecie jego powołania.	Posiedzenie plenarne KER PAN	Polska
Prof.	Jan		Górecki	Prof. dr hab. Marek Kłodziński – jako człowiek i uczony.	Nauki społeczne a rozwój wsi.	Polska
Prof.	Maria		Halamska	Kapitał społeczny wsi: próba rekonstrukcji.	Rolnictwo i przemysł spożywczy w 4 lata po rozszerzeniu UE. Czy wykorzystaliśmy szanse?	Polska
Prof.	Maria		Halamska	Wiejskie społeczeństwo obywatelskie: obecna sytuacja i perspektywy na przyszłość.	Społeczeństwo obywatelskie na terenach wiejskich. Wystąpienia publiczne.	Polska
Prof.	Maria		Halamska	Więź społeczna we współczesnym społeczeństwie polskim. Rekonstrukcja wg. typologii Pawła Rybickiego.	Wokół socjologii Pawła Rybickiego.	Polska
Prof.	Krzysztof		Heffner	Ewolucja funkcji małych miast w zmieniającej się przestrzeni.	Małe miasta – transformacja funkcji miejskich w ośrodkach lokalnych.	Polska
Prof.	Krzysztof		Heffner	Procesy przestrzenno-gospodarcze w województwie opolskim.	Województwo Opolskie w 10 lat po reformie administracyjnej kraju.	Polska
Prof.	Krzysztof		Heffner	Obszary wiejskie województwa opolskiego objęte semiurbanizacją.	Obszary urbanizacji i semiurbanizacji wsi polskiej a możliwości ich rozwoju w ramach PROW 2007/2013.	Polska
Prof.	Andrzej		Rosner	Zróżnicowanie struktur społeczno-gospodarczych obszarów podmiejskich.	Obszary urbanizacji i semiurbanizacji wsi polskiej a możliwości ich rozwoju w ramach PROW 2007/2013.	Polska
Prof.	Andrzej		Rosner	Przestrzenne zróżnicowanie uwarunkowań rozwojowych obszarów wiejskich Opolszczyzny.	Program FORESIDE dla Opolszczyzny	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Odnowa wsi w LEADER-rze.	Na wsi odnowa – nowa perspektywa.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Jak zachować tradycje i tożsamość wsi żyjąc w wiosce globalnej? (wykład)	VII Ogólnopolskie Spotkanie Organizacji działających na Obszarach Wiejskich.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Myślenie strategiczne i	Leader w Polsce –	Polska

				projektowanie obszaru LGD.	doświadczenia i przyszłość.	
Dr	Ryszard		Kamiński	Podjęcie LEADER w rozwoju obszarów wiejskich w nowej perspektywie planowania.	LEADER – skuteczna metoda rozwoju obszarów wiejskich.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Integracja. Wnioski z integracji organizacji działających na obszarach wiejskich w Polsce i wpływ organizacji międzynarodowych na ten proces.	Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny Wysłuchanie publiczne.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Perspektywy Rozwoju Obszarów Wiejskich do roku 2013.	Wsparcie Unii Europejskiej dla rozwoju obszarów wiejskich.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Założenia lokalnych strategii rozwoju.	Oś IV LEADER PROW 2007-13 w województwie kujawsko-pomorskim.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Odnowa wsi w ramach Osi IV PROW 2007-13.	Na wsi odnowa – nowa perspektywa.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Lokalne Strategie Rozwoju – co chcemy, co możemy osiągnąć ?	LEADER Szansą rozwoju obszarów wiejskich.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Czy polski rolnik przestaje być chłopem – zmiany kulturowe wśród rolników.	Polskie Forum Obywatelskie. Grupa ds. Projektu Cywilizacyjnego dla Polski.	Polska
Dr	Ryszard		Kamiński	Jak lokalne inicjatywy pozarządowe wpływają na sytuację polskiej wsi ?	Seminarium ogólnoinstytuowe (podsumowanie grantu MN i SW)	Polska
Prof.	Leszek		Klank	Finanse publiczne a rozwój gospodarczy.	Finanse a rozwój gospodarczy.	Polska
Prof.	Leszek		Klank	Nowe metody pomiaru rozwoju obszarów wiejskich.	Seminarium ogólnoinstytutowe IRWiR PAN	Polska
Prof.	Leszek		Klank	Polska w otoczeniu globalnym.	Wykład inauguracyjny w Nadbużańskiej Wyższej Szkole – Siemiatycze.	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński	Identyfikacja priorytetów wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w świetle doświadczeń krajów zachodnich.	Kierunki działalności nierolniczej na terenie woj. warmińsko-mazurskiego.	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński	Obszary wiejskie w świetle reformy WPR –	Rolnictwo i przemysł spożywczy cztery lata po	Polska

				nowa szansa na rozwój czy schyłek wsi.	rozszerzeniu Unii Europejskiej.	
Prof.	Marek		Kłodziński	Aktywizacja społeczno-gospodarcza polskiej wsi.	Społeczno-ekonomiczny rozwój obszarów wiejskich.	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński	Czynniki warunkujące wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce.	Dezagraryzacja polskiej wsi.	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński	Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce i krajach Unii Europejskiej.	Zrównoważony rozwój rolnictwa na obszarach przyrodniczo cennych.	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński	Perspektywy rozwoju obszarów wiejskich do roku 2013.	III Mazowiecki Kongres Rozwoju Obszarów Wiejskich.	Polska
Prof.	Marek		Kłodziński	Aktywizacja społeczno-gospodarcza gmin wiejskich.	Konferencja w gminie Długosiodło.	Polska
Doc.	Barbara		Kutkowska	Regionalne zróżnicowanie wykorzystania instrumentów wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju.	Rola polityk wspólnotowych w ekonomiczno-społecznym rozwoju Polski i umacnianiu integracji europejskiej.	Polska
Doc.	Barbara		Kutkowska	Finansowanie wsparcia terenów sudeckich w latach 2004-2006.	Konferencja KER i KZG PAN	Polska
Mgr	Sylwia		Michalska	Bieda wiejska dawniej i dziś. Grupy ryzyka, skala problemu.	Społeczno-ekonomiczny rozwój obszarów wiejskich.	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Bariery konkurowania gospodarstw indywidualnych Karpat Polskich.	XV Kongres Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu SERIA	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Obszary problemowe rolnictwa na terenach górzystych Europy.	Współczesne uwarunkowania organizacji produkcji gospodarstw rolniczych.	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Problemy migracji zarobkowej ludności wiejskiej Karpat Polskich.	Rozwój zasobów kapitału ludzkiego obszarów wiejskich.	Polska
Doc.	Wiesław		Musiał	Sanacja rolnictwa na obszarach górzystych w świetle projekcji pomocowych i propozycji reform Unii Europejskiej.	Rola polityk wspólnotowych w ekonomiczno-społecznym rozwoju Polski i umacnianiu integracji europejskiej.	Polska
Dr	Barbara		Perepeczko	Po słonecznej stronie migracji.	Migracja Polski po wstąpieniu do UE.	Polska

Dr	Monika		Stanny	Problematyka społeczna na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego – przykład wsi popegeerowskiej.	Rola gospodarstw wielkoobszarowych w zagospodarowaniu wsi woj. zachodniopomorskiego a możliwości ich rozwoju w ramach PROW 2007/2013.	Polska
Dr	Monika		Stanny	Wykluczenie strukturalne „kapitału” ludzkiego obszarów postpegeerowskich – przykład wsi zachodniopomorskiej.	Rozwój zasobów „kapitału” ludzkiego obszarów wiejskich.	Polska
Dr	Monika		Stanny	Zróżnicowanie poziomu rozwoju obszarów wiejskich w Polsce a problem realizacji polityki spójności.	Rola polityk wspólnotowych w ekonomiczno-społecznym rozwoju Polski i umacnianiu integracji europejskiej.	Polska
Doc.	Krystyna		Szafraniec	Plany emigracyjne młodzieży jako wyraz delegitymizacji systemu.	Polak = emigrant	Polska
Doc.	Krystyna		Szafraniec	Obraz życia społecznego w oczach młodzieży – dynamika i predyktory zmian.	Okolice socjologicznej tożsamości.	Polska
Doc.	Krystyna		Szafraniec	Aspiracje życiowe a plany emigracyjne młodzieży.	Edukacja a praca człowieka w ujęciu interdyscyplinarnym.	Polska
Prof.	Andrzej		Rosner	Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich w Polsce.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Dr Prof.	Marta Jerzy		Błąd Wilkin	Wielofunkcyjność rolnictwa i obszarów wiejskich a Wspólna Polityka Rolna.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Prof.	Izasaław		Frenkel	Przemiany demograficzne i aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej po 2000 r.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Prof.	Włodzimierz		Dzun	Duże gospodarstwa rolne w strukturze rolnictwa.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Mgr	Sylwia		Michalska	Bieda wiejska w Polsce – skala problemu i grupy ryzyka.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Doc.	Izabella		Bukraba- Rylska	Badania z zakresu socjologii wsi.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Doc.	Krystyna		Szafraniec	Plany emigracyjne młodych mieszkańców	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i	Polska

				wsi.	kierunki przemian.	
Dr	Dorota		Klepacka-Kołodziejska	Wsparcie obszarów ONW w opinii rolników.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Wpływ polityki rozwoju obszarów wiejskich z lat 2004-2006 na rozwój regionów w Polsce.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Dr	Krzysztof		Wasielewski	Aspiracje edukacyjne i plany życiowe młodzieży.	Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian.	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Istota i uwarunkowania zarządzania strategicznego w małych firmach.	Przedsiębiorstwo wobec wyzwań globalnych.	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Uwarunkowania innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw w regionie.	Przedsiębiorstwo i region. Konkurencyjność a innowacyjność.	Polska
Prof.	Andrzej	Piotr	Wiatrak	Zarządzanie przez projekty w organizacjach publicznych.	Zarządzanie organizacjami w gospodarce opartej na wiedzy.	Polska
Prof.	Maria		Wieruszewska	Przyszłość etnologii europejskiej w XXI wieku.	Wykład w Instytucie Etnologii i Antropologii Kultury UŁ	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Czy potrafimy wspierać rozwój obszarów wiejskich ?	Rolnictwo i przemysł Spożywczy cztery lata po rozszerzeniu Unii Europejskiej.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Czy potrzebna jest Wspólna Polityka Rolna po 2013 r. ?	Przyszłość Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 r.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Ewolucja paradygmatów rozwoju wsi.	Nauki społeczne a rozwój wsi.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Badanie dotyczące stworzenia systemu wskaźników „good governance” w Polsce.	Koncepcja realizacji zasady „good governance” w Polsce.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Ekonomiczne przemiany w rolnictwie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej.	Reformy Wspólnej Polityki Rolnej a środowisko.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Sfera publiczna i sfera prywatna – co je łączy ? Ujęcie instytucjonalne.	Sektor publiczny we współczesnej gospodarce.	Polska
Prof.	Jerzy		Wilkin	Instytucjonalne teorie państwa – przegląd wybranych koncepcji.	Ekonomia instytucjonalna w Polsce. Doświadczenia i przyszłość.	Polska

Prof.	Jerzy		Wilkin	Wstępna ocena skutków niepowodzenia Sesji Ministerialnej Doha dla instrumentów stosowanych w ramach WPR.	Jaka polityka rolna Unii Europejskiej po 2013 r.?	Polska
-------	-------	--	--------	--	---	--------

Wykłady i referaty wygłoszone za granicą, na zaproszenie instytucji naukowych, nie będące referatami czy wykładami w trakcie konferencji ani działalnością dydaktyczną.

Tytuł	Imię 1	Imię 2	Nazwisko	Temat	Nazwa instytucji zapraszającej	Kraj
Doc.	Krystyna		Szafraniec	Tradycje i stan badań nad edukacją i młodzieżą w toruńskim zespole IRWiR PAN.	Rosyjska Akademia Nauk – Instytut Socjologii	Rosja
Dr	Katarzyna		Zawalińska	Evaluation Methodology for Agricultural and Rural Development. Projects – Introduction & Guidelines.	Uniwersytet Helsinki, Ruralia Institute	Finlandia
Dr	Katarzyna			Introduction to the RegFIN models.	Monash University, Center for Policy Studies.	Australia

Pracownicy naukowcy IRWiR PAN w 2008 roku wygłosili:

101 wykładów i referatów na konferencjach naukowych w kraju i za granicą,
i **3** wykłady na zaproszenie instytucji naukowych za granicą

Nagrody i wyróżnienia uzyskane przez pracowników IRWiR PAN w 2008 roku.

Nazwa / rodzaj nagrody	za co przyznane	Przez kogo	Komu
1. Laur V Wydziału PAN	Za wkład w rozwój nauk ekonomiczno-rolniczych.	Prezydium Wydziału V Nauk Rolniczych i Leśnych PAN	Prof. dr hab. Markowi Kłodzińskiemu
2. Odznaka Honorowa za Zasługi dla SGGW	Za wieloletnią współpracę z Wydziałem Nauk Ekonomicznych SGGW	Rektor SGGW	Prof. dr hab. Markowi Kłodzińskiemu
3. Stypendium Tygodnika „Polityka” w konkursie „Zostańcie z nami”	Za osiągnięcia naukowe	Tygodnik „Polityka”	Dr Katarzynie Zawalińskiej
4. Scholarship GO8 do Australii	Ciekawy temat współpracy polsko-australijskiej	Fundacja Zrzeszenia 8 uniwersytetów australijskich GO8	Dr Katarzynie Zawalińskiej
5. Nagroda z okazji Święta Uniwersytetu Warszawskiego	Za publikacje w latach 2004-2007	Rektor Uniwersytetu Warszawskiego	Prof. dr hab. Marii Halamskiej
6. Certyfikat Narodowego Programu Foresight Polska 2020	Za uczestnictwo w Zespole Ekspertów Zewnętrznych ds. Analiz Delphi	Narodowy Program Foresight Polska 2020	Prof. dr hab. Andrzejowi Wiatrakowi

7. Nagroda Rektora Uniwersytetu Warszawskiego	Za książkę „Socjologia wsi polskiej”	Rektora UW	Doc. dr hab. Izabelli Bukraba-Rylskiej
8. Nagroda indywidualna Rektora Politechniki Koszalińskiej	Za dorobek naukowy	Rektor Politechniki Koszalińskiej	Dr Monice Stanny
9. Nagroda Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	Za prace naukowe na rzecz regionu dolnośląskiego	Rektor Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	Doc. dr hab. Barbarze Kutkowskiej
10. Nagroda Rektora Akademii Ekonomicznej II stopnia	Przygotowanie i udział w publikacji zbiorowej	Akademia Ekonomiczna w Katowicach	Prof. dr hab. Krystianowi Heffnerowi

*** W 2008 roku pracownicy naukowcy IRWiR PA opublikowali łącznie 114 pozycji, w tym: 11** książek (w tym 5 autorskie i 6 pod redakcją naukową), **64** rozdziałów w książkach, **2** artykuły w czasopiśmie recenzowanych o zasięgu międzynarodowym, **22** artykuły naukowe w czasopiśmie krajowych, **15** artykułów w innych czasopiśmie krajowych popularno-naukowych (wykaz publikacji pracowników naukowych Instytutu zamieszczony jest w Aneksie)

* Instytut kontynuował działalność wydawniczą publikując *kwartalnik „Wiś i Rolnictwo”* (w 2008 roku wydano 4 numery)

- W 2008 roku kontynuowano wydawanie *serii książkowej „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”*. Opublikowano w niej następujące książki:

<i>Autor</i>	<i>Tytuł</i>	<i>Miejsce wydania</i>	<i>Wydawnictwo</i>
1. Ryszard Kamiński	Aktywność społeczności wiejskich. Lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych.	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
2. Wiesław Musiał	Ekonomiczne i społeczne problemy rozwoju obszarów wiejskich Karpat Polskich	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
3. Marek Kłodziński (redakcja naukowa)	Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie lat 2014-2020	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
4. Maria Halamska (redakcja naukowa)	Wiejskie organizacje pozarządowe	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”
5. Mirosław Drygas Andrzej Rosner (redakcja naukowa)	Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian	Warszawa	IRWiR PAN seria: „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”

- Poza serią „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa” w 2008 roku ukazały się książki:

- 1. Maria Halamska (redakcja naukowa) *L`agriculture française et l`Europe de 2007: experiences partagées et interest communs ?* Varsovie-Paris Centre de l`Académie Polonaise des Sciences à Paris, 2008 (praca zbiorowa);

2. Jerzy Wilkin, Iwona Nurzyńska (redakcja naukowa) Rural Poland 2008. Rural Development Report. Warsaw, 2008 (praca zbiorowa);

- W IRWiR PAN w 2008 roku w serii wydawniczej „Studia i Monografie”, ukazały się następujące książki:
 1. Keith S. Howe, „Transforming Rural Life in Poland: Surveys of Policy Issues and Evidence, IRWiR PAN seria “Studia i Monografie” Nr 1/2008 (praca zbiorowa opublik. w jęz. angielskim);
 2. Izasław Frenkel, Przemiany demograficzne i aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej w latach 2000-2006, IRWiR PAN seria “Studia i Monografie” Nr 2/2008

II. Główne wyniki badań prowadzonych w Instytucie w 2008 roku.

Rok 2008 to czas finalizowania realizacji i dokonywania wypłat z unijnych programów wsparcia dla polskiej wsi i rolnictwa zaplanowanych na lata 2004-2006. To także rok kolejnej, już piątej, kampanii płatności bezpośrednich. Ogromne środki finansowe, jakie wpłynęły w tym czasie na polską wieś i do rolnictwa, szacowane są na około 55 mld złotych, już wywołały zauważalne zmiany na obszarach wiejskich¹.

W kolejnym okresie programowania, środki te będą jeszcze większe tak w wymiarze nominalnym, jak i w skali kolejnych lat². Bezpośredni i pośredni wpływ na rozwój obszarów wiejskich w Polsce będą też miały środki z funduszy strukturalnych, zarezerwowane w wysokości 67,5 mld EUR na lata 2007-2013. Oznacza to, że na polskiej wsi i w sektorze rolnym mogą dokonać się dalsze, pozytywne zmiany, tak w zakresie rozwoju ekonomicznego, jak i warunków życia na wsi.

Proces nadrabiania wieloletnich zapóźnień rozwojowych będzie zapewne następował dość wolno, a jego tempo będzie w dużym stopniu uzależnione od głębokości i czasu trwania kryzysu gospodarczego, który może dotknąć Polskę w najbliższym czasie. Oczekiwane na obszarach wiejskich przemiany będą jednocześnie wymagały kontynuowania wsparcia ze środków Wspólnotowych. Aktualne oceny wskazują, że powinno to mieć miejsce nie krócej niż przez kolejne dwa okresy programowania i na poziomie nie mniejszym niż w latach 2007-2013.

Uzależnione to będzie bezpośrednio od kierunków zmian zachodzących w polityce rolnej w krajach UE oraz w innych krajach wysoko wspierających sektor rolny. A to z kolei będzie wypadkową efektów końcowych, aktualnie zawieszonych, negocjacji Światowej Organizacji Handlu (WTO) w ramach tzw. Rundy Doha.

Wyniki analizy polityki rolnej na przestrzeni minionych kilku dekad wykazują, że ulega ona w zasadzie dość powolnym i raczej ewolucyjnym niż rewolucyjnym zmianom. Nominalna wysokość wsparcia w krajach OECD pozostawała w dużej mierze na zbliżonym poziomie na przestrzeni dekad. W latach 1986-88 wsparcie dla sektora rolnego w krajach OECD wynosiło średniorocznie 298 mld USD, stanowiąc około 2,3% produktu krajowego brutto (PKB) tych krajów. W 2002 roku te same kategorie wynosiły odpowiednio: 318 mld USD i ok. 1,2% PKB. W stosunku do szybko rosnącego PKB wsparcie to ulegało systematycznemu zmniejszeniu. W związku z poszerzaniem OECD o nowe, biedniejsze, a zarazem w większym stopniu rolnicze kraje, realny poziom wsparcia malał także w wymiarze na 1 ha. Jednakże w obu porównywanych okresach ok. 3/4 tych kwot przeznaczonych było na bezpośrednie wsparcie dla rolników, stanowiąc ok. 1/3 uzyskiwanych przez nich dochodów.

W ostatnich latach zaznaczyła się silna tendencja do zmian w WPR, polegająca na zmianie jej priorytetów oraz dążeniu do ograniczenia budżetu na jej realizację. Jednym z pierwszych wyrazów takiej tendencji była reforma z Luksemburga z 2003 roku, wprowadzająca między innymi system oddzielonej od produkcji jednolitej płatności obszarowych (tzw. SPS) oraz ściśle z nim związaną zasadę współzależności (cross compliance). Wyraźnie widocznym stało się też zwiększenie nacisku na sprawy środowiskowe i na tzw. zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

¹ Wraz z wymaganym współfinansowaniem z budżetu krajowego.

² W latach 2004-2006 wsparcie strukturalne wynosiło ok. 1,8 mln EUR średniorocznie, natomiast w latach 2007-2013 będzie wynosiło ok. 2,5 mld EUR. Ponadto zwiększone będą środki wsparcia na płatności bezpośrednie, w związku z ich corocznym wzrostem, wynikającym z zapisów Traktatu Akcesyjnego. Średniorocznie rozmiary płatności będą w latach 2007-2013 o ok. 50% wyższe w stosunku do lat 2004-2006.

Dotychczasowe badania wykazują, że niezbędnym warunkiem dla zapewnienia rozwoju zrównoważonego obszarów wiejskich jest wielofunkcyjność rolnictwa, czyli dostarczanie przez rolnictwo różnorodnych, nie tylko żywnościowych, dóbr i usług. Jak wykazują badania, wiele z tych nowych funkcji realizowanych przez rolnictwo, w coraz większym stopniu staje się podstawą legitymizacji i głównym celem kontynuacji jego wspierania ze środków publicznych. Z drugiej strony, są one jeszcze dość słabo rozpoznane, skwantyfikowanych i opisane. W tym kontekście, jako niezwykle ważne jawi się uznanie zjawiska nierozłączności (*jointness*), a więc powiązania pozytywnych efektów dla otoczenia (np. czyste powietrze, krajobraz) gospodarowania w rolnictwie i produkcji dóbr rynkowych, jako warunku uzasadniającego opłacanie nowych funkcji rolnictwa. Stanowić to może mocny i społecznie akceptowalny argument za stosowaniem protekcjonizmu w polityce rolnej. Nową kategorią związaną z legitymizacją WPR jest tzw. europejska wartość dodana tej polityki, oznaczająca i umożliwiająca rozwiązywanie na poziomie Wspólnoty wielu ponadnarodowych problemów niemożliwych do rozwiązania na poziomie krajów członkowskich (np. kwestie ochrony środowiska, czy ograniczenia emisji gazów cieplarnianych). W tym świetle WPR może być w części traktowana, jako element kontraktu między społeczeństwem UE a rolnikami europejskimi w sprawie ich wynagradzania z tytułu dostarczania różnorodnych, nieopłacanych rynkowo dóbr publicznych. Postęp w badaniu wielofunkcyjności, a zwłaszcza kwantyfikacji tego zjawiska i powiązaniu instrumentów polityki rolnej i polityki rozwoju wsi z wielofunkcyjnością rolnictwa będzie miał fundamentalne znaczenie dla wzmocnienia argumentacji uzasadniającej utrzymanie Europejskiego Modelu Rolnictwa oraz przy kontynuacji negocjacji handlowych WTO.

Dyskusja nad ograniczeniem Wspólnotowego budżetu na wsparcie wsi i rolnictwa wymaga już obecnie racjonalnego i jak najefektywniejszego wykorzystywania dostępnych środków. Fundusze aplikowane w nieefektywnej formie, nie są w stanie doprowadzić do szybkich efektów, tj. poprawy konkurencyjności, polepszenia stanu środowiska i jakości życia ludności wiejskiej. Koncentracja środków na najważniejszych zadaniach natomiast może w znacznie większej skali rozwiązywać problemy, a zarazem obniżać koszty transakcyjne ponoszone przez ARiMR i polepszać poziom obsługi beneficjentów.

Badania makroekonomicznych skutków wdrażania unijnych programów wspierających rozwój obszarów wiejskich (ROW), zaplanowanych na lata 2004-2006 wykazały, że najszybszą poprawę warunków ekonomicznych mieszkańców wsi można uzyskać koncentrując się na instrumentach typu inwestycyjnego, gdyż te charakteryzują się największą efektywnością. Z kolei, transfery bezpośrednie (takie jak np. renty strukturalne), czy subsydia obszarowe (jak np. ONW), okazały się mało efektywną formą wsparcia. Przeznaczając te same fundusze na subsydia o charakterze inwestycyjnym można byłoby osiągnąć wyższy wzrost gospodarczy, zwiększyć zatrudnienie pozarolnicze, zmniejszyć presję inflacyjną oraz uzyskać poprawę w bilansie handlowym. W ujęciu regionalnym skuteczność polityki ROW była największa w województwach, w których relacja wielkości pozyskanych funduszy do ich produktu regionalnego brutto (PRB) na mieszkańca, była największa. Relacja ta była najlepsza w woj. Podlaskim. Pozytywne efekty mnożnikowe polityki ROW ujawniły się w różnych pozarolniczych sektorach gospodarki. Największe natężenie miały one w budownictwie, transporcie i w sektorach związanych z turystyką.

W badaniach realizowanej polityki ROW szczególną uwagę zwrócono na działanie wspierające rolników gospodarujących na tzw. obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Działanie to było poddawane dość powszechnej krytyce ekspertów, jako mało efektywne, natomiast zdobyło powszechne uznanie rolników, jako źródło dość łatwych do pozyskania środków. Poza wspieraniem celu środowiskowego, instrument ten jest wyraźnie zorientowany na wspieranie dochodów rolników. Ponadto, miał sprzyjać zapobieganiu, bądź zatrzymaniu, procesów depopulacyjnych na obszarach wiejskich, a zarazem podtrzymać ich żywotność. Jest on zaliczany do tzw. zielonego koszyka, czyli do grupy instrumentów, które nie zniekształcają konkurencyjności na rynkach światowych. Jest to niezwykle ważne z punktu widzenia negocjacji WTO. Jednocześnie należy podkreślić, że instrument ten był pierwszym, który umożliwił realizację wsparcia finansowego rolników zgodnie z zasadą oddzielenia płatności od produkcji (*decoupled*).

Badania ankietowe prowadzone na Dolnym Śląsku wykazały, że największe znaczenie dla rolników tego regionu miało wsparcie w formie płatności bezpośrednich. Badania wykazały, że wpłynęły one na poprawę dochodu rolniczego w granicach 10-20%. Jednocześnie zaobserwowano

interesującą prawidłowość przejawiającą się we wzroście udziału wydatków na cele produkcyjne i rozwojowe, realizowanych ze środków pochodzących z płatności bezpośrednich, wraz ze wzrostem obszaru gospodarstw. W gospodarstwach małych obszarowo wydatki te stanowiły 20-40%, natomiast w gospodarstwach powyżej 100 ha 90-95%. W latach 2004-2006 znacząco wzrosła aktywność mieszkańców wsi Dolnego Śląska, zainteresowanych odnową wsi i poprawą warunków życia ich mieszkańców. Ponad 90% powiatów uczestniczyło w programie odnowy wsi. Wokół tych zadań powstały grupy partnerskie i lokalne grupy działania (LGD) wzmacniając kapitał społeczny obszarów wiejskich.

Wstąpienie do UE znacząco wpłynęło na wiejski rynek pracy. Jego podstawowe parametry, takie jak: wskaźnik zatrudnienia, stopa bezrobocia i wskaźnik bierności zawodowej, ulegały pogorszeniu w pierwszej połowie lat 2000-2007, natomiast polepszyły się po 2004 roku. W latach 2000-2003 wskaźnik zatrudnienia ludności wiejskiej spadł z 49% w 2000 r. do 45,9% w 2003 r., ale z kolei wzrósł do 49,2% w 2007 r.. W tym okresie wzrost wskaźnika zatrudnienia dotyczył zarówno ludności rolniczej (z 57,7% do 60,6%), jak i bezrolnej (z 33,4% do 39,4%). Pomimo wzrostu wskaźnika zatrudnienia w ostatnich latach jest on nadal znacznie niższy niż w krajach starej UE. W 2007 r. ludność wiejska najczęściej znajdowała zatrudnienie w następujących branżach: przetwórstwo przemysłowe - 31,9%, handel i naprawy - 17,1%, budownictwo - 9,9%. Jeśli chodzi o bezrobocie, to w 2007 r. na 590 tys. oficjalnie zarejestrowanych bezrobotnych na wsi, 406 tys. stanowili bezrolni mieszkańcy wsi (69%). Z kolei wśród ludności rolniczej panuje głównie bezrobocie ukryte, szacowane na ok. 1 mln osób. Wskaźnik bierności zawodowej wykazywał przez cały czas tendencję niekorzystną i w latach 2000-2007 wzrósł na wsi z 42,6 do 45,8 (wśród ludności rolniczej z 35,6 do 36,1, a wśród ludności bezrolnej z 53,1 do 54,2). Przyczyną tego wzrostu było znaczne zwiększenie w populacji udziału biernych zawodowo emerytów, zarówno w ujęciu absolutnym, jak i relatywnym. Ważnym czynnikiem determinującym rynek pracy jest zarobkowa migracja zagraniczna, która bardzo się nasiliła po wstąpieniu do UE. Szacuje się, że w przypadku ludności wiejskiej może ona sięgać ok. 650 tys. osób.

Włączenie polskiego rolnictwa do Jednolitego Rynku Wspólnotowego spowodowało nasilenie się presji z zewnątrz i potrzebę stałego podnoszenia jego konkurencyjności. W warunkach polskich może to być realizowane głównie przez wzrost skali i specjalizacji produkcji rolnej. Jednak udział gospodarstw dużych ekonomicznie, w strukturze ogółu gospodarstw rolnych w naszym kraju, jest bardzo mały i rośnie bardzo wolno (2002 r. – 0,6%; 2005 r. – 0,7%; 2007 r. – 0,8%). Przy tym szybciej rośnie liczba gospodarstw dużych ekonomicznie (40-100 ESU) aniżeli bardzo dużych ekonomicznie (>100 ESU). Analizy przemian strukturalnych w gospodarstwach rolnych w porównywaniu do innych krajów UE wskazują, że nie tylko nie nadrabiamy dystansu do krajów, z którymi konkurujemy (jak np. Dania, Niemcy, Francja czy Irlandia), ale nawet dystans ten powiększa się. Jest to niepokojące zwłaszcza w obliczu faktu, że nasze przewagi oparte na niskich kosztach pracy własnej rolników, niskiej amortyzacji i niskich kosztach czynników zewnętrznych (opłata pracy najemnej, czynsze, odsetki) szybko wygasają. Aktualnie widoczny jest szybki wzrost opłaty pracy najemnej, cen ziemi i czynszów dzierżawnych oraz odsetek. Zatem potrzebne są działania prowadzące do szybkiego wzrostu wielkości gospodarstw, co będzie trudne w warunkach bardzo słabego rynku ziemi rolniczej i zamrożenia ponad 50% UR w niekonkurencyjnych gospodarstwach rolnych (gospodarstwa do 8 ESU) poprzez „wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych.

Rozdrobnienie gospodarstw jest szczególnie znaczące na obszarze Karpat. Mały obszar gospodarstw jest głównym czynnikiem sprawiającym brak zasadności ekonomicznej i racjonalności technologicznej prowadzenia produkcji rolnej. Praktycznie nie istnieją w tych rejonach możliwości koncentracji ziemi poprzez transakcje kupna-sprzedaży. Jedyne realną drogą poprawy struktury obszarowej gospodarstw jest upowszechnianie dzierżawy ziemi rolniczej. Jest to jednak forma marginalnie wykorzystywana w praktyce. Hamująco na rynek ziemi wpływa także dość łatwe otrzymywanie dopłat obszarowych (np. płatności bezpośrednie, czy ONW), a nawet odłogowanie, gdyż nie wiążą się z tym niemal żadne koszty, a posiadanie ziemi rolniczej stanowi cenne zabezpieczenie socjalne, gdyż warunkuje tanie ubezpieczenie emerytalno-rentowe (KRUS) i bezpłatne ubezpieczenia zdrowotne. Sytuację jeszcze pogarsza dokonywanie podziałów gospodarstw z tytułu dziedziczenia, co prowadzi do powstawania nowych podmiotów, będących de facto fikcyjnymi gospodarstwami.

Pomimo istnienia różnorodnych barier, na wsi polskiej zachodzą procesy rozwojowe i to nawet w gminach peryferyjnych. Badania wykazują, że kluczową determinantą tego rozwoju jest posiadanie prężnego lidera w osobie wójta lub burmistrza, który jest autentycznym przywódcą potrafiącym pokierować zarówno społecznością gminną, jak i urzędem gminy i podległymi mu instytucjami. Gminy posiadające takiego wójta, niezależnie od położenia, rozwijają się szybciej, gdyż między innymi potrafią umiejętnie wykorzystać pomoc zewnętrzną. Na sukces polskiej transformacji w poszczególnych jednostkach terytorialnych składają się dwa czynniki: aktywny samorząd oraz dynamicznie rozwijająca się prywatna przedsiębiorczość. Gminy o słabo rozwiniętej przedsiębiorczości charakteryzują się także ujemnym saldem migracji, ponieważ młodzi ludzie nie widzą w nich dla siebie miejsca. Trzeci ważny czynnik to stan infrastruktury, głównie rozwój sieci drogowej, zapewniającej łatwy dostęp i komunikację z innymi ośrodkami. Jej brak, lub niedorozwój, jest często postrzegany jako główna bariera rozwoju gminy.

Istotną rolę w rozwoju wsi i jej pozarolniczych funkcji może odgrywać wspieranie rozwoju turystyki, z jednoczesnym przestrzeganiem zasad zrównoważonego rozwoju. Wskazuje na to m.in. dokument Komisji Europejskiej pt. „*Odnowiona polityka turystyczna UE: ku silniejszemu partnerstwu na rzecz turystyki europejskiej*”, który postuluje wzmocnienie polityki turystycznej ze szczególnym uwzględnieniem współpracy terytorialnej. Jak wykazują badania, rozwój turystyki - oparty na rozwoju zrównoważonym - sprzyja powstawaniu mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw, które oferują pozarolnicze zatrudnienie na wsi. Polska, korzystając ze środków PROW 2007-2013 może rozwijać turystykę, zwłaszcza na obszarach wiejskich, które ze względu na stan środowiska przyrodniczego są w większości do tego predysponowane. Taką szansę próbują wykorzystać władze regionalne i lokalne, czego wyrazem są przygotowane strategie rozwojowe turystyki na obszarach wiejskich. Jednakże działania w tym w zakresie nie są dostateczne, gdyż na ogół nie ma pełnej współpracy między województwami, powiatami i gminami w staraniu o środki finansowe. Brak też ciągle dobrych technik informacyjnych i promocyjnych w polskiej turystyce.

Znaczącą formą rozwijania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, ze względu na skalę i rodzaj produkcji, mogłaby być w Polsce odnowiona spółdzielczość. Współczesna spółdzielczość w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej odgrywa znaczącą rolę w wielu sferach życia gospodarczego na terenach wiejskich. Dla obszarów wiejskich w Polsce spółdzielczość może być jednym z kreatorów indywidualnej i zespołowej aktywizacji społeczności wiejskiej. Doświadczenia światowe i europejskie wskazują, iż spółdzielczość, która w UE obsługuje 60% rynku rolno-spożywczego i zaopatrzenia rolnictwa jest formą gospodarowania ułatwiającą producentom rolnym prowadzenie działalności gospodarczej, funkcjonowanie na rynku i poprawę warunków ekonomicznych. Rozwój spółdzielczości wiejskiej powinien, zgodnie z tendencjami zachodzącymi w rozwiniętych krajach, stanowić istotny i trwały element polityki rolnej. Spółdzielczość powinna szeroko włączyć się do korzystania z instrumentów finansowych zarządzanych przez Europejski Fundusz Inwestycyjny, stanowiący część: *Wieloletniego programu dla przedsiębiorstw i przedsiębiorczości w szczególności dla MSP*. W pobudzaniu zbiorowych sposobów aktywności ludności obszarów wiejskich szczególną rolę w budowie nowej spółdzielczości w Polsce powinny odgrywać samorządy wiejskie.

Mimo bardzo dużych środków trafiających na obszary wiejskie, najsilniejszą determinantą ich rozwoju są obiektywne czynniki lokalizacyjne, tj. obecność silnego wielofunkcyjnego ośrodka gospodarczego. W przypadku funkcji rolniczej krytyczną determinantą są warunki naturalne środowiska. Oprócz typowych czynników endogenicznych rozwoju, duży wpływ na układ hierarchiczny gmin w Polsce miały czynniki egzogeniczne. Wśród nich w pierwszej kolejności należy wymienić ciągle istniejący wpływ podziału Polski w wyniku trzech rozbiorów Polski. To właśnie one kontrastują Polskę na część wschodnią i zachodnią, co potwierdzone zostało w typologii niehierarchicznej. Także polityka gospodarcza ustroju socjalistycznego oparta na rozwoju monofunkcyjnym jednostek administracyjnych, stała się moderatorem znacznych i zwartych rejonów w kraju. Przykładem są gminy popegeerowskie, które jako obszary byłego rolnictwa uspołecznionego, niedoinwestowane infrastrukturalnie, mimo marginalnego zainteresowania społecznego i politycznego, dziś wykazują wyższy poziom rozwoju gospodarczego, niż obszary monostruktur gospodarczych, jak np. Centralny Ośrodek Przemysłowy.

W tym kontekście na szczególną uwagę zasługują obszary peryferyjne, które nie stanowią atrakcyjnych miejsc do zamieszkania, ani nie zapewniają dostatecznej ilości miejsc pracy. Są one

mocno narażone na nasilenie się procesów migracyjnych, które w konsekwencji wywierają negatywny wpływ na lokalne struktury demograficzne. Jedną z prawidłowości migracji jest jej selektywność. Oznacza to, że największą skłonnością do migrowania charakteryzują się przede wszystkim osoby młode, relatywnie lepiej wykształcone, wkraczające w wiek samodzielności ekonomicznej i zakładania rodzin, a ponadto częściej są to kobiety. Powoduje to przyspieszenie procesów starzenia się populacji a w rezultacie pogłębianie się procesów depopulacyjnych, a także stagnacji gospodarczej. Jak wykazują aktualne badania, ponad 15% gmin można zaliczyć do skrajnie peryferyjnych, a ponad 14% do peryferyjnych oraz wykazujących cechy peryferyjności³. W rezultacie blisko 30% gmin w Polsce można zaliczyć do grupy zagrożonej dalszym pogłębianiem się negatywnych procesów ekonomicznych i społecznych. Analiza rozkładu przestrzennego omawianych zbiorowości ujawniła, że ogromna większość gmin skrajnie peryferyjnych oraz peryferyjnych zlokalizowana jest we wschodniej części kraju, przy czym tworzą one wyraźne skupienia wzdłuż wschodniej granicy państwa, granicy północnej w części lądowej (z obwodem kaliningradzkim), a także układają się wzdłuż granic wojewódzkich. Jako przykład obszaru peryferyjnego posłużyć może zwarty obszar pogranicza województw mazowieckiego i lubelskiego oraz cały obszar wzdłuż granic woj. świętokrzyskiego.

Kolejnym niekorzystnym zjawiskiem przestrzennym jest intensywny proces niekontrolowanej zabudowy w otoczeniu wiejskim dużych i średnich ośrodków miejskich. Zjawiska te pogarszają dostępność komunikacyjną do obszarów wiejskich i równocześnie dochodzi do segmentacji społeczności zamieszkujących obszary wiejskie (tworzenie się nie integrujących się społecznie struktur osadniczych). Procesy urbanizacyjne obejmują nie tylko strefy podmiejskie ale również obszary o przeważająco rolniczym charakterze, często peryferyjne. Wstępna diagnoza sytuacji w tym zakresie wskazuje na nieskuteczność polityki zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich, żywiołowość procesów urbanizacyjnych oraz brak strategii rozwoju struktur przestrzennych na wsi. Badania potwierdzają pogłębianie się lokalnej i regionalnej peryferyzacji obszarów wiejskich, ze względu na słabe tempo zmian w budowie sieci komunikacyjnej umożliwiającej mieszkańcom wsi łatwiejszy dostęp do ośrodków miejskich.

Postępujące procesy urbanizacyjne są zróżnicowane regionalnie. W latach 1996-2002 notowano dalsze zwiększanie się dysproporcji w poziomie zurbanizowania między gminami. Badania wykazały, że najszybszy wzrost poziomu zurbanizowania był typowy dla gmin bezpośrednio sąsiadujących z metropoliami (przede wszystkim z Gdańskiem i Poznaniem), Nieznaczne zmiany zaobserwowano we wrocławskim i szczecińskim obszarze metropolitalnym (OM). Spadek liczby gmin silnie zurbanizowanych nastąpił natomiast w lubelskim (ograniczając się do suburbiów) i w krakowskim OM (do kilku gmin sąsiadujących z miastem głównym). Urbanizacja nie zachodziła równomiernie we wszystkich sferach życia i działalności człowieka. Największą rolę odgrywały tu zjawiska i procesy demograficzne (ruch migracyjny, struktura wieku, gęstość zaludnienia, przeciętna wielkość wsi), a następnie ekonomiczne (wielkość i struktura zatrudnienia) i przestrzenne (struktura wielkościowa gospodarstw rolnych, gęstość sieci infrastrukturalnych, zasoby mieszkaniowe). Jednocześnie, procesy urbanizacyjne znacznie słabiej przejawiały się w sferze społecznej (stopnia wyposażenia i dostępności do placówek infrastruktury społecznej). Badania wykazały, że odległość od miasta stanowi jeden z najistotniejszych czynników różnicujących poziom zurbanizowania wsi. Rozwój obszarów wiejskich w Polsce jest w głównej mierze finansowany ze środków unijnych. Wydatkowanie tych środków musi odbywać się za pośrednictwem specjalnie do tego stworzonych instytucji, nazywanych agencjami płatniczymi. Instytucje, aby uzyskać prawo do dystrybuowania unijnych środków finansowych, muszą uprzednio zdobyć tzw. akredytację. W Polsce jądrem rolniczego systemu instytucjonalnego jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), pełniąca funkcję agencji płatniczej dla większości instrumentów finansowego wsparcia dla polskiej wsi i rolnictwa. Jest ona ogniwem systemu, który można określić, jako Instytucjonalny System Absorpcji Wsparcia Unijnego (ISAWU). Do podmiotów wchodzących w jego skład można zaliczyć współpracujące instytucje związane z rolnictwem, organizacje, podmioty samorządowe i pozarządowe, jak i indywidualni oraz grupowi beneficjanci wsparcia. System ten pełni kilka istotnych funkcji: polityczną (kreowanie polityki wobec wsi i rolnictwa), zarządczo-kontrolną (zarządzanie i nadzór nad procesami związanymi z wydatkowaniem środków unijnych), ekonomiczną (wpływ na

³ Obliczeń dokonano w oparciu o bazę ośmiu wskaźników charakteryzujących różne aspekty peryferyjności

osiągane wyniki produkcyjne i ekonomiczne), społeczną (wpływ na poprawę dochodowości i warunków bytu ludności rolniczej i wiejskiej), medialną (prowadzenie kampanii promocyjnych, informacyjnych, ale i krytyczny monitoring działań) i obywatelską (społeczny monitoring przez NGO's realizowanych działań). Efektywność i maksymalizacja wykorzystania dostępnych środków wsparcia jest uwarunkowana skutecznością i sprawnością działania wszystkich podmiotów zaliczanych do ISAWU.

Coraz istotniejszą rolę w wyżej wspomnianym systemie zaczynają odgrywać nowo powstające organizacje wiejskie. Z badań wynika, że nowe organizacje pozarządowe najczęściej nie są tworzone w opozycji do już istniejących, chociaż tworzą je inni ludzie. Powstające stowarzyszenia i im podobne podmioty, są raczej nową formą organizacyjną, powstałą głównie dla pozyskiwania środków zewnętrznych. Tak rozumieją sens ich istnienia liderzy i działacze, takie oczekiwania wobec organizacji mają mieszkańcy. Stowarzyszenia i fundacje za swoje największe sukcesy uznają pozyskanie funduszy. W integracji środowisk wiejskich i pomocy im w dostosowywaniu się do nowej struktury społecznej wielką rolę mogą odegrać tworzone od kilku lat partnerstwa lokalne, które na wsi przybierają kształt lokalnych grup działania w ramach programu LEADER. Te swoiste koalicje gmin i innych instytucji publicznych, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych, jeżeli zostały powołane w sposób autentyczny, z zachowaniem równowagi wszystkich sektorów, są szansą na wspieranie społeczności lokalnych. W 2008 roku około 300 lokalnych grup działania opracowało swoje sześciolletnie programy nazywane lokalnymi strategiami rozwoju. Programy te mają szansę niemal w całości zostać zrealizowane dzięki zarezerwowanym na nie funduszom, zatem tylko od jakości współpracy i dojrzałości lokalnych środowisk zależy jak dobrze wykorzystają szansę stworzoną przez program LEADER

Badania nad problemem roli wiejskiego kapitału społecznego w absorpcji środków unijnych z pilotażowego programu (PP) LEADER+, przeprowadzone na terenie woj. łódzkiego wykazały że kapitał społeczny wsi tego regionu jest słaby, jego przestrzenne rozmieszczenie ma charakter „wyspowy” a jego wartość maleje w miarę zwiększania się wielkości zbiorowości. Badanie przeprowadzone wśród 10 istniejących w tym regionie lokalnych grup działania nie wykazało żadnych istotnych zależności między poziomem kapitału społecznego w danej gminie a jego uczestnictwem w realizacji programu LEADER. Brak takiej zależności nasuwa hipotezę, że LGD, uczestniczące w Programie Pilotażowym, mogły powstać nie jako emanacja aktywności społeczności gmin, lecz z innych pobudek wymagających dalszego poznania

Wyniki badania kapitału społecznego i jego wpływu na rozwój lokalny podważają kategoryczność podziału na symboliczne modele rozwoju: otwartego w odróżnieniu od zamkniętego, indywidualistycznego w odróżnieniu od wspólnotowego, tożsamościowego w odróżnieniu od uczestniczącego. Postępuje rozłam w systemie aksjonormatywnym pomiędzy, z jednej strony, wartościami i normami, a z drugiej, indywidualnymi działaniami osób, które wycofują się ze współpracy z innymi. Deficyt poczucia wspólnoty ma związek z brakiem symbolicznej płaszczyzny porozumienia Polaków. Wnioski przemawiają za uwzględnieniem w badaniach kontekstu strukturalnego, który wyraża się w podzielanym przez mieszkańców wsi systemie społecznych reprezentacji. Wyniki badań stawiają pod znakiem zapytania tezę, iż relacje rodzinne, przyjacielsko-krewniacze powodują osłabienie kapitału społecznego wsi oraz wpływają na redukcję sfery publicznej społeczności lokalnych.

Dogłębna analiza mechanizmu przebiegu i skutków współczesnych migracji zagranicznych ludności wiejskiej dowodzi, że dokonują się one w ten sam sposób, co przed stu laty. W dalszym ciągu ich cechami charakterystycznymi są: przemieszczanie się z peryferii (społecznych i topograficznych) na peryferie; czasowość (wahadłowość) a nie definitywność wyjazdu, zbiorowy (najczęściej rodzinny) proces podejmowania decyzji o nominowaniu do wyjazdu, korzystanie z kapitału społecznego (sieci migranckiej) a nie ludzkiego, intensywność kontaktów z krajem („wspólnoty diasporyczne”).

Zarobkowa migracja zagraniczna staje się jedną z form dywersyfikacji dochodów rodzin wiejskich. Wyniki badań ankietowych wśród społeczności wiejskich świadczą, że jest ona akceptowaną strategią rodzin i 1/3 doświadczonych migrantów. Migracja zagraniczna, jako forma aktywności zawodowej funkcjonuje jako sprawdzony model działalności i trwałej strategii bytowej. Dla migrantów satysfakcjonujące są nie tylko zarobki, ale także warunki, organizacja i atmosfera pracy, a przede wszystkim, istnienie alternatywy wobec sytuacji życiowej, zagrażającej marginalizacją w kraju ojczystym. Rodziny zyskują środki finansowe na bieżące wydatki lub inwestycje domowe, a

migranci wrażenia, przeżycia i doświadczenia o charakterze edukacyjnym i poznawania świata. Większość osób w roli pracowników czuje się doceniana i nagradzana. Zagraniczne migracje zarobkowe hartują charaktery i stają się radykalną terapią kompleksów mniejszej wartości mieszkańców wsi. Wracają z poczuciem osobistego rozwoju, z większym zaufaniem do samych siebie i nastawieni bardziej optymistycznie, bo wiążą osobiste powodzenie na zagranicznych rynkach pracy z własnymi działaniami, czyli z poczuciem sprawstwa.

Po akcesji do UE nasiliły się w Polsce procesy migracji zagranicznych, ale nigdy w historii Polski nie opuszczało kraju tylu młodych ludzi. Wśród emigrujących są przede wszystkim osoby w wieku 18-30 lat, a odmładzanie się populacji migrantów jest tendencją postępującą. W badaniu deklaracji migracji zagranicznych 79,6% dziewiętnastolatków deklaruowało wyjazd na rok i dłużej, przy czym młodzież wiejska w swych deklaracjach wyjazdu wyprzedza miejską, co w 2007 r. stanowiło pewne novum w porównaniu do lat poprzednich. Zdecydowana większość dziewiętnastolatków uzależniła realizację swoich planów wyjazdowych od sytuacji na rynku pracy oraz atmosfery politycznej w kraju. Wiejska specyfika zarysowuje się tutaj w odniesieniu do kilku zagadnień. Po pierwsze, bardziej specyficzne dla wiejskiej młodzieży są plany wyjazdu na czas określony, traktowane jako wsparcie realizacji własnych życiowych potrzeb i dążeń. Wyjazd taki nastawiony jest na szybki zarobek, zdobycie nowych doświadczeń i powrót, by założyć własną firmę, kupić mieszkanie, podnieść swoje aktywa na krajowym rynku pracy. Po drugie, młodzież wiejska planująca wyjazd na stałe jest jedyną grupą, która wyraźnie deklaruje swoje zauroczenie zagranicą. Po trzecie, wśród osób deklarujących pozostanie w kraju wiejscy dziewiętnastolatkowie stanowią grupę najbardziej dynamicznych i aktywnych reprezentantów własnego pokolenia. Przy tym ich niewygórowane oczekiwania zarobkowe mogą się okazać najbardziej adekwatne do ofert i możliwości polskiego rynku pracy, więc to oni mogą zająć najlepsze z możliwych pozycje społeczne, kiedy ich wymagający miejscy rówieśnicy będą szukać adekwatnych dla siebie nisz za granicą.

Przyszłość terenów wiejskich w Polsce w dużym stopniu zależeć będzie od wyborów i decyzji, jakie podejmują w odniesieniu do własnego życia młodzi mieszkańcy wsi. Z badań ankietowych wynika, że rodzina wyraźnie dominuje w systemie wartości mieszkańców wsi, niezależnie od wieku – na tę odpowiedź wskazało w sumie 74% badanych. Z kolei wygodne życie: jako wartość, o jaką warto zabiegać w życiu uznało niemal 18% najmłodszych mieszkańców wsi, ale spokojne życie, było wartością preferowaną przez tylko ok. 7% najmłodszych badanych. Niemal jedna trzecia najmłodszych mieszkańców wsi deklaruje, że pragnie wieść życie ciekawe i pełne przygód, co rzadziej wskazują starsi badani. Tym, co obecnie najmocniej absorbuje uwagę i energię młodych mieszkańców wsi jest praca - jej znalezienie i utrzymanie. Ta odpowiedź najczęściej pojawia się w odpowiedziach badanych w wieku 17-24 lata, a niemal równie często w odpowiedziach badanych w wieku 25-34 lat, jednak w tej grupie zdecydowanie najczęściej wskazywanymi celami są już te, związane z konsumpcją. Podstawowym celem życiowym, deklarowanym przez wszystkich mieszkańców wsi jako najistotniejszy w ich życiu to, zapewnienie sobie minimum bezpieczeństwa i stabilizacji. Badani, w wieku 25-34 lata, podobnie jak większość badanych, najczęściej prezentowali orientację zadowolonych średniaków.

Niezwykle ważnym elementem determinującym rozwój obszarów wiejskich i dostęp ludności wiejskiej do rynku pracy jest wykształcenie młodzieży wiejskiej. Badania empiryczne, dotyczące aspiracji społecznych i edukacyjnych młodzieży wskazują na kilka ważnych tendencji. Wśród czynników determinujących wykształcenie młodzieży wiejskiej oprócz dostępu do oświaty, zamożności, i uwarunkowań kulturowych bardzo ważną rolę odgrywają motywacje. Ponad trzy czwarte młodzieży trafia do tych szkół, do których aspirowało. Wyraźnie widać coraz wyższy poziom aspiracji edukacyjnych młodzieży wiejskiej, przy czym nadal nieco wyższym poziomem aspiracji charakteryzuje się młodzież miejska. Różnice na poziomie aspiracji ogólnych są relatywnie niewielkie, to jednak wyraźniej występują na poziomie realnych decyzji edukacyjnych. Młodzież wiejska częściej planuje studia na uczelniach słabszych, niepublicznych i w trybie zaocznym oraz wieczorowym, czyli jakościowo niższym w porównaniu ze swoimi miejskimi rówieśnikami. Widoczne są też pewne dysfunkcje „nowej matury”, która wprowadziła niezamierzenie dodatkowy mechanizm społeczno-środowiskowej selekcji, generujący nierówności na linii miasto - wieś.

Istotnym czynnikiem kształtowania się planów edukacyjnych młodzieży jest regionalna dostępność do instytucji edukacyjnych.

Młodzież wiejską w porównaniu z młodzieżą miejską tradycyjnie już charakteryzował gorszy typ kariery szkolnej. Przyczyny tych różnic zmieniały się w czasie, chociaż część miała i ma trwały charakter. Wyniki najnowszych badań, realizowanych w kilkunastu celowo dobranych szkołach ponadgimnazjalnych wskazują, że młodzież wiejska zdecydowanie rzadziej uczęszcza do liceów ogólnokształcących (20% ogółu młodzieży wiejskiej i 56% ogółu młodzieży miejskiej). Młodzi mieszkańcy wsi częściej niż ich rówieśnicy z dużych miast podejmują naukę w technikumach i liceach profilowanych. Jeśli już młodzież wiejska po ukończeniu gimnazjum kieruje swoje kroki do liceów ogólnokształcących to w większości przypadków są to szkoły „drugiej kategorii”. Niewielka część młodych mieszkańców wsi podejmuje naukę w najbardziej elitarnych liceach ogólnokształcących, a zdecydowana większość wybiera gorsze licea i technika. Przyczyny różnic w karierach szkolnych młodych mieszkańców miast i wsi nie tkwią jednak w niższych umiejętnościach szkolnych tych ostatnich. Okazuje się bowiem, że pod względem wyników na egzaminach gimnazjalnych młodzież wiejska w niczym nie ustępuje swoim miejskim rówieśnikom. Źródeł odmienności karier szkolnych należy raczej poszukiwać w czynnikach o charakterze mentalnym. Co czwarty młody mieszkaniec wsi jest przekonany, że w porównaniu ze swoimi rówieśnikami osiągnie więcej podczas gdy w dużych miastach takie opinie deklaruje co trzeci przedstawiciel młodego pokolenia. Młodzież wiejska, mimo mniej ambitnych planów edukacyjnych i zawodowych na przyszłość, rzadziej daje im duże szanse realizacji. Okazuje się, zatem, że mimo zniknięcia barier o charakterze strukturalnym w dostępie do wykształcenia oraz wyraźnej poprawy jakości kształcenia na wsi, środowiskowe wzorce karier szkolnych wykazują dużą trwałość.

Wejście Polski do UE w 2004 roku przyniosło wyraźną zmianę we wzajemnych relacjach świata „wiejsko - rolniczego” i pozawiejskiego. Przejawem tych zmian jest, widoczna w świetle wyników licznych sondaży, znaczna poprawa nastrojów na polskiej wsi i widoczna bliskość (zbieżność) opinii dominujących w wiejskich i pozawiejskich społecznościach. W 2007 roku aż 50% mieszkańców wsi wyrażało przekonanie, że sytuacja w ich miejscu zamieszkania (w ich gminie) zmierza w dobrym kierunku. Odwrotne przekonanie, o złym kierunku przemian wyrażało zaledwie 16% mieszkańców wsi. I ten wynik jest identyczny z rozkładem opinii deklarowanych przez całe polskie społeczeństwo. Podobnie w dobrą przyszłość swojej rodziny wierzy 62% mieszkańców wsi i dokładnie tyle samo – 62% całego polskiego społeczeństwa. W trzy lata po akcesji do UE, tj. w 2007 r. , zarówno mieszkańcy wsi, jak i rolnicy najwyraźniej uwierzyli, że mają przed sobą przyszłość, że zmiany idą w dobrym kierunku i chociaż ich sytuacja materialna tylko w pewnym stopniu uległa poprawie, stali się podobni w poglądach do całego polskiego społeczeństwa. Rolnicy, w społecznym odbiorze, awansowali do grupy unijnych beneficjentów polityki rolnej. Sondaże pokazują, że mają świadomość tej zmiany, i w dużej części, oceniają ją pozytywnie. Rolnicy pozytywnie oceniają programy wsparcia dla rolnictwa i wsi oraz mechanizm płatności bezpośrednich. Można przyjąć, że efektywnie wykorzystany w trakcie negocjacji kapitał kulturowy rolników (zwany też symbolicznym) przynosi im wyraźne korzyści – prestiż, poczucie sukcesu i powrót z peryferii życia społecznego, politycznego i debaty publicznej do centrum.

Na kanwie wyżej przedstawionych wyników badań wielce istotnymi dla przyszłości obszarów wiejskich w Polsce jawią się rozważania nad różnymi modelami rozwoju wiejskiego. W związku z dynamicznie zmieniającą się sytuacją na wsi, pojawia się kluczowe pytanie, jak definiować wieś i czy do opisu obecnej rzeczywistości bardziej adekwatne jest pojęcie „wieś”, czy „obszar wiejski”? Zasadnicze pytanie odnosi nas do problemu: czym ma być wieś w nowym modelu i jakie miejsce ma odgrywać rolnictwo, czy będzie się rozwijało w kierunku wyznaczonym przez nowo zaistniałe trendy a więc rolnictwo wielofunkcyjne, zrównoważone, czy też wzorem będą Stany Zjednoczone a więc rolnictwo towarowe, wielkoobszarowe. W czasie ostatniej dekady jesteśmy świadkami swoistego renesansu wsi, wzrasta liczba osób, które przenoszą się z miasta na wieś. Badacze zwracają uwagę, że nowi mieszkańcy obszarów wiejskich wywołują społeczne i ekonomiczne zmiany, które korespondują ze spadkiem znaczenia rolnictwa dla wiejskiej gospodarki. Wiąże się to też z, budzącym wiele kontrowersji, pytaniem o miejsce i rolę chłopów, rolników, farmerów w procesach przekształceń wsi. Wraz ze zmniejszającą się rolą rolnictwa w wiejskiej gospodarce pojawia się nisza, która musi zostać wypełniona przez nowe działalności gospodarcze. Pytanie, na które wciąż trudno uzyskać odpowiedź brzmi: jakie mogą to być działalności? Faworyzowanym trendem jest opieranie nowej wiejskiej

gospodarki na innowacyjności i rozwoju zróżnicowanych, acz uzupełniających się, sektorów gospodarki. Innowacyjność tę mają zapewnić rozwijające się niewielkie przedsiębiorstwa które, powstając oddolnie, powinny charakteryzować się większą trwałością, także w sytuacji kryzysu.

III. Przegląd wyników badań pracowników IRWiR PAN w 2008 r.

W roku 2008 minęły cztery lata przynależności Polski do Unii Europejskiej. W tym czasie na polską wieś trafiła ilość środków finansowych nieporównywalna z okresem przed akcesyjnym. Staliśmy się największym beneficjentem polityki rozwoju obszarów wiejskich wśród krajów UE. Na lata 2007-2013 zarezerwowano dla Polski w budżecie Europejskiego Funduszu na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich 13,2 miliarda EUR, czyli 17% wszystkich środków⁴. Środki z UE przeznaczone na wsparcie w ramach płatności bezpośrednich szacuje się na około 15 mld EUR⁵. Ponadto na rozwój obszarów wiejskich w Polsce bezpośredni i pośredni wpływ wywierać też będą środki z funduszy strukturalnych, zarezerwowane w wysokości 67,5 mld EUR na lata 2007-2013. Tak duże wsparcie finansowe dla wsi i rolnictwa powoduje coraz większe zainteresowanie badaczy tą problematyką. Stąd też wynika fakt, że duża część prac badawczych pracowników IRWiR PAN skupia się na efektach, jakie członkostwo w UE przynosi polskiej wsi i rolnictwu.

Polityka rolna i rozwój obszarów wiejskich.

Obserwując zmiany zachodzące w polityce rolnej w krajach UE i innych krajach wysokorozwiniętych na przestrzeni kilku lat można dojść do wniosku, że polityka ta ulega w zasadzie dość powolnym i raczej ewolucyjnym niż rewolucyjnym zmianom. Z jednej strony panuje powszechne przekonanie, że reformy polityk rolnych w krajach rozwiniętych powinny postępować (przykładem jest choćby niedawno zakończony „Heath Check” WPR), ale wysokość wsparcia w krajach OECD pozostała w dużej mierze podobna na przestrzeni dekad. W latach 1986-88 całkowite wsparcie dla sektora rolnego wynosiło średniorocznie dla krajów OECD 298 miliardów US \$ stanowiąc około 2,3% produktu krajowego brutto (GDP) a w roku 2002 te same kategorie wynosiły odpowiednio 318 miliardów co stanowiło ok. 1,2% GDP. Podobnie w obydwu okresach 3/4 przypisanych kwot stanowiło bezpośrednie wsparcie dla rolników co też stanowiło około 1/3 ich całkowitych dochodów. ¼ kwoty wsparcia wydana została na badania naukowe, marketing oraz infrastrukturę. Większym zmianom, natomiast, uległa struktura wsparcia, która dąży do zmniejszenia wsparcia cen a zwiększenia bezpośredniego wsparcia dochodów i celów bardziej ogólnych. Nadal jednak wsparcie celów związanych z dochodami i kosztami stanowiło 3/4 wartości całego wsparcia. W dyskusjach i analizach powyższych zmian bardzo wiele uwagi poświęca się potrzebom wsparcia celów socjalnych, ochrony środowiska, poprawy jakości żywności i jej bezpieczeństwa, ale uzyskiwane efekty można ocenić jako nieznaczne i powolne. [*J. Górecki - temat planu: "Polityka rolna w UE – potrzeby i ograniczenia jej reformowania*].

Badania skutków makroekonomicznych wdrażania unijnych programów rozwoju obszarów wiejskich zrealizowane w latach 2004-2006 wykazały, że najszybszą poprawę warunków ekonomicznych mieszkańców wsi można uzyskać koncentrując się na instrumentach typu inwestycyjnego, gdyż te charakteryzują się największą efektywnością. Z kolei, transfery bezpośrednie (takie jak np. renty strukturalne), czy subsydia obszarowe (jak np. ONW), okazały się mało efektywną formą wsparcia. Przeznaczając te same fundusze na subsydia o charakterze inwestycyjnym można byłoby osiągnąć wyższy wzrost gospodarczy, wyższe zatrudnienie pozarolnicze, mniejszą presję inflacyjną i poprawę w bilansie handlowym. Skuteczność polityki w ujęciu regionalnym najbardziej zależała od wielkości pozyskanych funduszy przez województwa w relacji do ich produktu regionalnego brutto (PRB) na mieszkańca. W związku z tym najwięcej na polityce tej zyskało woj. podlaskie. Dzięki różnorodności działań ujawniły się pozytywne efekty mnożnikowe polityki ROW w różnych pozarolniczych sektorach gospodarki, szczególnie w budownictwie, transporcie, i sektorach związanych z turystyką, które niestety w niewielkim stopniu pokrywają się z sektorami tradycyjnie

⁴ Łącznie z wymaganym udziałem środków publicznych z budżetu krajowego wynosić to będzie około 17,2 mld EUR.

⁵ Wraz z uzupełniającym wkładem krajowym może to być około 18-20 mld EUR.

zatrudniającymi największy odsetek ludności wiejskiej, do których należą: przetwórstwo żywności, handel i budownictwo. [**K. Zawalińska - temat planu: „Ocena ilościowa regionalnych efektów wsparcia rozwoju obszarów wiejskich w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej”**].

Przyglądając się bardziej wnikliwie poszczególnym działaniom realizowanym w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich, specjalną uwagę zwrócono na instrument wspierający rolników gospodarujących na tzw. obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Instrument ten był poddawany dość powszechnej krytyce ekspertów, jako mało efektywny, natomiast zdobył powszechne uznanie rolników, jako dość łatwy do pozyskania. Poza celem środowiskowym ma on wyraźny charakter wsparcia dochodów rolników. Nie można jednak stwierdzić jego charakteru modernizacyjnego, pomimo, że rolnikom z ONW umożliwia się skorzystanie z poziomu wsparcia podwyższonego o 10% przy realizowaniu inwestycji modernizacyjnych i o 5% w przypadku młodego rolnika. Na forum WTO przedstawiany jest przez UE, jako nie zniekształcający konkurencyjności, co jest ważne z punktu widzenia dalszego używania tego instrumentu. Trzeba pamiętać, że instrument ten był pionierskim instrumentem, który jako pierwszy umożliwił wsparcie dla rolników oderwane od produkcji (*decoupled*). Ponadto, jako pierwszy miał na celu zatrzymanie procesów depopulacyjnych na obszarach wiejskich oraz podtrzymanie żywotności tych obszarów. [**D. Klepacka-Kołodziejska - temat planu: „Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) w Polsce w nowym okresie programowania 2007-2013”**].

Innym działaniem w ramach PROW, któremu poświęcono odrębne opracowanie, są programy rolnośrodowiskowe. Programy te mają obecnie największe znaczenie z punktu widzenia pozytywnego oddziaływania na środowisko przyrodnicze, gdyż bezpośrednio wpływają na jego stan, w tym głównie na różnorodność biologiczną, zachowanie walorów krajobrazowych, a pośrednio - na wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz kształtowanie świadomości ekologicznej lokalnych społeczności. Stanowią one dla rolników finansową zachętę do dobrowolnego świadczenia usług na rzecz środowiska, które muszą wykraczać poza normy obowiązującego prawa i dobrych praktyk. W Polsce wymogi środowiskowe są obecnie łagodniejsze niż w UE-15, gdzie od 2005 r. obowiązuje zasada *cross-compliance*. Krajowi producenci rolni, ubiegający się o dopłaty bezpośrednie, są jedynie zobligowani do utrzymywania gruntów w dobrej kulturze rolnej. Szerszy zakres zobowiązań wiąże się z korzystaniem z płatności ONW, realizacją programów rolnośrodowiskowych i dofinansowaniem inwestycji w gospodarstwach rolnych w ramach SPOR. Po wprowadzeniu w Polsce zasady *cross-compliance* wszystkie gospodarstwa otrzymujące płatności bezpośrednie będą zobowiązane do przestrzegania standardów środowiskowych, co powinno przynieść relatywnie największe, spośród wszystkich instrumentów WPR, korzyści środowiskowe. [**A. Bołtomiuk - temat planu: „Skuteczność finansowania w ramach WPR realizacji programów rolnośrodowiskowych w Polsce w latach 2004-2007”**].

Trzeba podkreślić, że w ostatnich latach, w polityce WPR wyraźnie widać zwiększenie nacisku na sprawy środowiskowe i tzw. rozwój zrównoważony obszarów wiejskich. Dotychczasowe badania wskazują, że niezbędnym warunkiem dla osiągnięcia takiego rozwoju jest jednak wielofunkcyjność rolnictwa, czyli dostarczanie przez rolnictwo dóbr i usług „pozażywnościowych”. Wiele funkcji realizowanych przez rolnictwo jest jednak jeszcze słabo rozpoznanych, skwantyfikowanych i opisanych a tymczasem pozakomercyjne funkcje rolnictwa stają się podstawą legitymizacji i głównym celem publicznego wsparcia dla rolnictwa. Ważnym warunkiem jest tu uznanie zjawiska nierozłączności (*jointness*), a więc powiązania pozytywnych efektów zewnętrznych rolnictwa z produkcją dóbr rynkowych, co stanowi argument za bardziej uzasadnionym i społecznie akceptowalnym protekcjonizmem w politykę rolną. Nową kategorią związaną z legitymizacją WPR jest tzw. europejska wartość dodana tej polityki. Znaczna część WPR może być traktowana jako element kontraktu między społeczeństwem UE a rolnikami europejskimi w sprawie dostarczania temu społeczeństwu bardzo zróżnicowanych dóbr i usług, z których tylko część to dobra rynkowe, a pozostałe to dobra publiczne czy dobra merytoryczne, zasługujące na wynagrodzenie poza systemem rynkowym. Postęp w badaniu wielofunkcyjności, a zwłaszcza kwantyfikacji tego zjawiska i powiązaniu instrumentów polityki rolnej i polityki rozwoju wsi z wielofunkcyjnością rolnictwa będzie więc miał wielkie znaczenie dla wzmocnienia argumentacji uzasadniającej utrzymanie Europejskiego Modelu Rolnictwa oraz przy negocjacjach WTO nad wsparciem dla rolnictwa niewypaczającym warunki handlu [**J. Wilkin - temat planu: „Wielofunkcyjność rolnictwa i wielofunkcyjność wsi – wzajemne związki i powiązanie z polityką Unii Europejskiej”**].

Przestrzeganie zasad zrównoważonego rozwoju sprzyja również rozwojowi poza rolniczych aktywności na wsi, w tym w szczególności turystyki. Wskazuje na to m.in. dokument Komisji Europejskiej pt. „Odnowiona polityka turystyczna UE: ku silniejszemu partnerstwu na rzecz turystyki europejskiej”, który postuluje wzmocnienie polityki turystycznej ze szczególnym uwzględnieniem współpracy terytorialnej. Rozwój turystyki - oparty na rozwoju zrównoważonym - sprzyja powstawaniu mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw, które oferują pozarolnicze zatrudnienie na wsi. Polska, korzystając z pomocy na cel 1 i 3, może w pełni rozwijać turystykę, zwłaszcza na obszarach wiejskich, które ze względu na stan środowiska przyrodniczego są w większości predysponowane do rozwoju turystyki. Taką szansę próbują wykorzystać władze regionalne i lokalne, czego wyrazem są przygotowane strategie rozwojowe turystyki na obszarach wiejskich. Jednakże działania w tym w zakresie nie są dostateczne, gdyż na ogół nie ma pełnej współpracy między województwami, powiatami i gminami w staraniu o środki finansowe. Brak też ciągle dobrych technik informacyjnych i promocyjnych w polskiej turystyce [A. Wiatrak – *temat planu: „Wpływ polityki regionalnej UE na rozwój turystyki wiejskiej w Polsce”*].

Rozwój przestrzenny obszarów wiejskich.

Mimo bardzo dużych środków trafiających na obszary wiejskie, nadal najsilniejszym determinantem ich rozwoju są obiektywne czynniki lokalizacyjne, tj. obecność silnych wielofunkcyjnych ośrodków gospodarczych. W przypadku funkcji rolniczej oczywiście krytyczną determinantą są warunki naturalne środowiska. Oprócz typowych czynników endogenicznych rozwoju, które w przypadku obszarów wiejskich stanowią istotny bodziec ich rozwoju, duże znaczenie na tenże układ hierarchiczny gmin w Polsce miały czynniki egzogeniczne. Wśród nich wymienić w pierwszej kolejności należy wpływ trzech rozbiorów Polski, które uruchomiły proces zapóźnień rozwojowych obszarów będących pod jurysdykcją zaboru rosyjskiego oraz austriackiego (tzw. Galicja). To one właśnie dzielią Polskę na część wschodnią i zachodnią, co potwierdzone zostało w typologii niehierarchicznej. Także polityka gospodarcza ustroju socjalistycznego oparta na rozwoju monofunkcyjnym jednostek administracyjnych, stała się moderatorem znacznych i zwartych rejonów w kraju. Przykładem są gminy popegeerowskie, które jako obszary byłego rolnictwa uspołecznionego, niedoinwestowane infrastrukturalnie, mimo marginalnego zainteresowania społecznego i politycznego, dziś wykazują wyższy poziom rozwoju gospodarczego, niż obszary monostruktur gospodarczych, jak np. Centralny Ośrodek Przemysłowy. [M. Stanny – *temat planu: „Typologia obszarów wiejskich w Polsce względem zróżnicowania poziomu rozwoju głównych funkcji gospodarczych”*].

Szczególnie problematyczne są obszary peryferyjne, które nie stanowią atrakcyjnych miejsc do zamieszkania, w związku z tym należy oczekiwać stamtąd silnych procesów migracyjnych, które wywierają negatywny wpływ na lokalne struktury demograficzne. Jedną z prawidłowości migracji jest to, że są one selektywne; uczestniczą w nich przede wszystkim osoby młode, wkraczające w wiek samodzielności ekonomicznej i zakładania rodzin, a ponadto częściej są to kobiety. Powoduje to przyspieszenie procesów starzenia się populacji a w rezultacie dalsze procesy depopulacyjne oraz stagnację w zakresie gospodarczym. Obecnie w Polsce 15,37% gmin w kraju można zaliczyć do skrajnie peryferyjnych, a 14,17% do peryferyjnych oraz 14,17% wykazujących cechy peryferyjności⁶, czyli w sumie zagrożonych jest ok. 30% obszarów wiejskich. Analiza rozkładu przestrzennego omawianych zbiorowości ujawniła, że ogromna większość gmin skrajnie peryferyjnych oraz peryferyjnych zlokalizowana jest we wschodniej części kraju, przy czym tworzą one wyraźne skupienia wzdłuż wschodniej jego granicy, granicy północnej w części lądowej (z obwodem kaliningradzkim), a także układają się wzdłuż granic wojewódzkich. Jako przykład obszaru peryferyjnego posłużyć może zwarty obszar pogranicza mazowieckiego i lubelskiego oraz cały obszar wzdłuż granic woj. Świętokrzyskiego. [A. Rosner – *temat planu: „Delimitacja i charakterystyka obszarów peryferyjnych (zagrożonych w rozwoju społeczno-gospodarczym)”*].

W otoczeniu wiejskim, kolejnym niekorzystnym zjawiskiem przestrzennym jest intensywny proces niekontrolowanej zabudowy - dużych i średnich ośrodków miejskich. Zjawiska te pogarszają dostępność do obszarów wiejskich i równocześnie dochodzi do segmentacji społeczności

⁶ Obliczeń dokonano w oparciu o bazę ośmiu wskaźników charakteryzujących różne aspekty peryferyjności

zamieszkujących obszary wiejskie (tworzenie się nie integrujących się społecznie struktur osadniczych). Procesy urbanizacyjne obejmują nie tylko strefy podmiejskie ale również obszary o przeważająco rolniczym charakterze, często peryferyjne. Wstępna diagnoza sytuacji w tym zakresie wskazuje na nieskuteczność polityki zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich, żywiołowość procesów urbanizacyjnych oraz brak strategii rozwoju struktur przestrzennych na wsi. Niejasne są koncepcje przyszłych kierunków przekształceń w strefach silnie urbanizujących się, brakuje polityk kontrolujących zachodzące zmiany przede wszystkim na poziomie krajowym i regionalnym. Zmiany funkcjonalne w relacji małych miast z otoczeniem wiejskim ograniczają możliwości ich oddziaływania na rozwój lokalnych systemów gospodarczych. Pogłębia się lokalna i regionalna peryferyzacja obszarów wiejskich, ze względu na słabe tempo zmian w dostępności wsi. **[K. Heffner – temat planu: „Wstępna ocena skutków integracji w przestrzeni polskiej wsi”].**

Procesy urbanizacyjne są jednak zróżnicowane regionalnie. Na przykład, okres 1996-2002 charakteryzował się zwiększaniem dysproporcji w poziomie zurbanizowania między gminami. Dynamiczny wzrost poziomu zurbanizowania nastąpił w gminach bezpośrednio sąsiadujących z metropoliami (przede wszystkim z Gdańskiem i Poznaniem), natomiast tylko nieznaczne zmiany zaobserwowano we Wrocławskim i Szczecińskim OM. Spadek liczby gmin silnie zurbanizowanych nastąpił natomiast w Lubelskim OM ograniczając się (do suburbiów) i w Krakowskim OM (do kilku gmin sąsiadujących z miastem głównym). Ponadto, urbanizacja nie zachodziła równomiernie we wszystkich sferach życia i działalności człowieka. Największą rolę odgrywały tu zjawiska i procesy demograficzne (ruch migracyjny, struktura wieku, gęstość zaludnienia, przeciętna wielkość wsi), a następnie procesy ekonomiczne (wielkość i struktura zatrudnienia) i przestrzenne (struktura wielkościowa gospodarstw rolnych, gęstość sieci infrastrukturalnych, zasoby mieszkaniowe). Jednocześnie, procesy urbanizacyjne znacznie słabiej przejawiały się w sferze społecznej (stopnia wyposażenia i dostępności do placówek infrastruktury społecznej). Badanie nie pozwoliło jednoznacznie stwierdzić, czy wielkość metropolii i gęstość sieci miejskiej decydują o wyższym poziomie zurbanizowania wsi. Natomiast, analiza wykazała, iż to odległość od miasta stanowi jeden z najistotniejszych czynników różnicujących pod tym względem przestrzeń geograficzną. **[A. Czarnecki – temat planu: „Urbanizacja wsi w obszarach metropolitalnych Polski”].**

Zmiany ekonomiczne i strukturalne na obszarach wiejskich.

Włączenie polskiego rolnictwa do Jednolitego Rynku Wspólnotowego spowodowało nasilenie się presji z zewnątrz i potrzebę stałego podnoszenia konkurencyjności rolnictwa. W warunkach polskich może to być realizowane głównie przez wzrost skali i specjalizacji produkcji rolnej. Jednak udział gospodarstw dużych ekonomicznie w strukturze ogółu gospodarstw rolnych w naszym kraju jest bardzo mały i rośnie bardzo wolno (2002 r. – 0,6%; 2005 r. – 0,7%; 2007 r. – 0,8%). Przy tym, szybciej rośnie liczba gospodarstw dużych ekonomicznie (40-100 ESU) aniżeli bardzo dużych ekonomicznie (>100 ESU). Analizy przemian strukturalnych w gospodarstwach rolnych, w porównywaniu do innych krajów UE wskazują, że nie tylko nie nadrabiamy dystansu do krajów, z którymi konkurujemy (jak np. Dania, Niemcy, Francja czy Irlandia), ale nawet dystans ten powiększa się. Jest to niepokojące, zwłaszcza w obliczu faktu, że nasze przewagi oparte na niskich kosztach pracy własnej rolników, niskiej amortyzacji i niskich kosztach czynników zewnętrznych (opłata pracy najemnej, czynsze, odsetki) szybko wygasają. Aktualnie widoczny jest szybki wzrost opłaty pracy najemnej, cen ziemi i czynszów dzierżawnych oraz odsetek. Zatem potrzebne są działania prowadzące do szybkiego wzrostu wielkości gospodarstw, co będzie trudne w warunkach bardzo słabego rynku ziemi rolniczej i zamrożenia ponad 50% UR w niekonkurencyjnych gospodarstwach rolnych (jakimi są gospodarstwa do 8 ESU) poprzez „wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych”. **[W. Dzun – temat planu: „Możliwości rozwojowe grupy dużych ekonomicznie gospodarstw rolnych”].**

Problem rozdrobnienia gospodarstw jest szczególnie nasilony na obszarze Karpat Polskich, gdzie brak koncentracji ziemi jest obecnie główną barierą zasadności ekonomicznej i racjonalności technologicznej produkcji rolnej. Wyjątkowo silne przywiązanie górali do własności ziemi sprawia, że obecnie są małe szanse na jej koncentrację poprzez transakcje kupna-sprzedaży. Jedyne realną drogą poprawy struktury agrarnej (w sferze użytkowania ziemi) jest upowszechnianie dzierżawy ziemi rolniczej. Ta forma jednak nie jest ani powszechna, ani ceniona przez rolników. Sprawę pogarsza jeszcze fakt, że istnieją atrakcyjne alternatywy jak np. otrzymywanie dopłat obszarowych (np. z tytułu ONW)

a nawet odłogowanie, gdyż nie wiąże się z tym niemal żadne koszty a posiadanie ziemi rolniczej stanowi przy tym cenne zabezpieczenie socjalne, gdyż warunkuje tanie ubezpieczenie emerytalno-rentowe (KRUS) i bezpłatne ubezpieczenia zdrowotne. Kolejnym problemem jest to, że znacząca część rolników dokonuje swobodnego podziału ziemi przeznaczając ją na dziedziczenie przez dzieci, tworząc nowe podmioty prawne, będące fikcyjnymi gospodarstwami. Mając na uwadze powyższe konstatacje można stwierdzić, że w subregionach o rozdrobnionym rolnictwie celowe jest wyodrębnienie dwóch stref gospodarowania, tj. strefy działek przyzagrodowych (pierwszej) i strefy rolniczej oddalonej od wsi (drugiej). W obrębie strefy pierwszej powinien być nadal podtrzymany rodzinny obrót i podział ziemi, przeznaczanie jej pod budownictwo mieszkalne i komercyjne oraz tworzenie działek rolnych przyzagrodowych. W strefie drugiej powinien być ograniczony podział ziemi, np. tylko dla jednego następcy i ograniczane wszelkie przedsięwzięcia urządzeniowe nie służące koncentracji ziemi. [**W. Musiał – temat planu: „Społeczno-ekonomiczne bariery przemian agrarnych na obszarze Karpat Polskich”**].

Jednak, mimo licznych trudności, procesy rozwojowe zachodzą na wsi polskiej i to nawet w gminach peryferyjnych charakteryzujących się znacznymi problemami modernizacyjnymi. Badania pokazują, że kluczową determinantą tego rozwoju jest posiadanie prężnego lidera w osobie wójta lub burmistrza, który jest autentycznym przywódcą potrafiącym pokierować zarówno społecznością gminną, jak i urzędem gminy i podległymi mu instytucjami. Gminy posiadające takiego wójta, niezależnie od położenia, rozwijają się szybciej gdyż, między innymi, potrafią umiejętnie wykorzystać pomoc zewnętrzną. Na sukces polskiej transformacji w poszczególnych jednostkach terytorialnych składają się dwa czynniki: samorząd oraz prywatna przedsiębiorczość. Rozwój rodzimej przedsiębiorczości opartej o wewnętrzny potencjał gminy jest najwłaściwszą drogą, gdyż liczenie, że większy inwestor zewnętrzny zainteresuje się gminą jest złudną nadzieją. Gminy o słabo rozwiniętej przedsiębiorczości mają często także ujemną migrację, ponieważ młodzi ludzie nie widzą w nich dla siebie miejsca. Trzeci ważny czynnik rozwojowy to infrastruktura wyższego rzędu (czyli drogi wojewódzkie, krajowe, mosty), której niedorozwój jest często postrzegany jako główna bariera rozwoju gminy. Czynnikiem hamującym rozwój jest też świadomy wybór niektórych rodzin utrzymywania się z różnego typu zasiłków oraz bycia bezrobotnym. Brak wykwalifikowanych pracowników i masowe dojazdy do pracy poza teren gminy potęgują problemy lokalnych przedsiębiorców. [**M. Kłodziński – temat planu: „Czynniki wpływające na zróżnicowany rozwój obszarów wiejskich”**].

Bardzo pożądaną formą przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, ze względu na skalę i rodzaj produkcji, byłaby spółdzielczość. Współczesne oblicze spółdzielczości w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej odgrywa znaczącą rolę w wielu sferach życia gospodarczego na terenach wiejskich. Dla obszarów wiejskich w Polsce spółdzielczość może być jednym z kreatorów indywidualnej i zespołowej aktywizacji społeczności wiejskiej, gdyż jest możliwa przy niskim poziomie dochodów oraz ograniczonym dostępie do obcych źródeł zasilania finansowego. Doświadczenia: światowe i europejskie wskazują, iż spółdzielczość, która w UE obsługuje 60% rynku rolno-spożywczego i zaopatrzenia rolnictwa, jest formą gospodarowania ułatwiającą producentom rolnym prowadzenie działalności gospodarczej, funkcjonowanie na rynku i poprawę warunków ekonomicznych. Rozwój spółdzielczości wiejskiej powinien, zgodnie z tendencjami zachodzącymi w rozwiniętych krajach, stanowić istotny i trwały element polityki rolnej. Spółdzielczość powinna szeroko włączyć się do korzystania z instrumentów finansowych zarządzanych przez Europejski Fundusz Inwestycyjny, stanowiący część: *Wieloletniego programu dla przedsiębiorstw i przedsiębiorczości w szczególności dla MSP*. W pobudzaniu zbiorowych sposobów aktywności ludności obszarów wiejskich, szczególną rolę powinny spełniać samorządy wiejskie. [**W. Szymanowski – temat planu: „Przedsiębiorczość w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich”**].

Różnice w aktywności i przedsiębiorczości z pewnością mają swoje następstwa w różnicach ekonomicznych (dochodowych) pomiędzy obszarami wiejskimi. Niełatwe jest jednak, wbrew pozorom, pytanie: jak te różnice mierzyć ?. Badania wykazały, że nie wszystkie miary potwierdzają takie same tendencje różnicowania się dochodów. Współczynniki zmienności Giniego oraz Theil'a wskazują na spadek różnic w dochodach wiejskich w okresie 1999-2004 a wskaźniki relatywnych średnich odchyień na jego wzrost różnic w dochodach. Z kolei, w okresie 2004-2006 wszystkie miary wykazują ten sam kierunek zmian, czyli rosnące zróżnicowanie dochodów. Przykładem może być współczynnik Giniego policzony według gmin dla oceny równości podziału dochodów osobistych.

Współczynnik ten dla badanej grupy wyniósł: $G_{2005} = 0,405$, wskazując tym samym na duże zróżnicowanie podziału dochodów. Ciekawym wskaźnikiem do mierzenia różnic dochodowych, choć mało wykorzystywanym, jest tzw. indeks Kolm'a. Posiada on wiele interesujących właściwości i mógłby być zastosowany w Polsce do badania różnic w dochodach, gdyż odpowiada on wszystkim wymaganiom statystycznym. Generalnie, badania skłaniają do ostrożnej interpretacji wyników otrzymanych za pomocą relatywnych miar nierówności i do porównywania ich między sobą [**L. Klank** – *temat planu: „Nowe metody pomiaru dyferencjacji ekonomicznej”*].

Rola instytucji w rozwoju wsi i rolnictwa.

Rozwój obszarów wiejskich w Polsce jest w głównej mierze finansowany ze środków unijnych. Wydatkowanie tych środków dla rolnictwa i ludności wiejskich musi odbywać się za pośrednictwem specjalnie do tego stworzonych instytucji, nazywanych agencjami płatniczymi. Instytucje takie, aby uzyskać prawo do dystrybuowania unijnych środków finansowych, muszą uprzednio zdobyć tzw. akredytację. W Polsce jądrem systemu takich instytucji jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), pełniąca funkcje agencji płatniczej dla większości instrumentów finansowego wsparcia dla polskiej wsi i rolnictwa. Jest ona ogniwem systemu, który można określić, jako Instytucjonalny System Absorpcji Wsparcia Unijnego (ISAWU). Do podmiotów wchodzących w jego skład można zaliczyć współpracujące instytucje związane z rolnictwem, organizacje, podmioty samorządowe i poza rządowe, jak i indywidualni oraz grupowi beneficjanci wsparcia. System ten pełni kilka istotnych funkcji: polityczną (kreowanie polityki wobec wsi i rolnictwa), zarządczo-kontrolną (zarządzanie i nadzór nad procesami związanymi z wydatkowaniem środków unijnych), ekonomiczną (wpływ na osiągane wyniki produkcyjne i ekonomiczne), społeczną (wpływ na poprawę dochodowości i warunków bytu ludności rolniczej i wiejskiej), medialną (prowadzenie kampanii promocyjnych, informacyjnych, ale i krytyczny monitoring działań) i obywatelską (społeczny monitoring przez NGO's realizowanych działań). Efektywność i maksymalizacja wykorzystania dostępnych środków wsparcia jest uwarunkowana skutecznością i sprawnością działania wszystkich podmiotów zaliczanych do ISAWU. [**M. Drygas** – *temat planu: „Rola Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w absorpcji funduszy unijnych”*].

Dobrym przykładem jak ważne jest przygotowanie instytucjonalne dla wykorzystania środków unijnych mogą być programy odnowy wsi, którego głównymi beneficjentami są władze lokalne i samorządowe. Na Dolnym Śląsku, pierwsze doświadczenia we wdrażaniu programów odnowy wsi wiązały się ze wsparciem unijnym na lata 2004-2006. Od razu wzbudziły one duże zainteresowanie władz gminnych, przede wszystkim ze względu na możliwości pozyskania środków finansowych na inwestycje. Wokół programów odnowy wsi rozwijać się również zaczęła aktywność mieszkańców wsi tworzących, w celu wspólnego działania, grupy partnerskie i Lokalne Grupy Działania. Ich dotychczasowe sukcesy są dobrym przykładem skutecznego działania na rzecz poprawy warunków życia na obszarach wiejskich i rozwoju kapitału społecznego wsi dolnośląskich. Z pomocy tej skorzystało ponad 90% powiatów. Najwięcej, bo prawie 10% ogółu dofinansowania województwa uzyskał powiat świdnicki. Ponad 7% ogólnej kwoty skierowano do powiatów: legnickiego i kłodzkiego. Dzięki realizacji projektów wspieranych w ramach SPO na terenie dolnośląskich wsi pojawiły się parkingi, trawniki i klomby oraz mała infrastruktura wiejska. Miejscowości, na terenie których przeprowadzono inwestycje odnowy wsi, stały się bardziej atrakcyjnym miejscem życia ich mieszkańców i w coraz większym stopniu obiektem podziwu odwiedzających je gości. [**B. Kutkowska** – *temat planu: „Analiza działań instytucjonalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na Dolnym Śląsku”*].

Do system instytucjonalnego działającego na rzecz wsi i rolnictwa zaczynają dołączać też nowe organizacje wiejskie, które w twórczy sposób go uzupełniają i rozwijają. Są one odzwierciedleniem zmian struktury społecznej wsi, czyli nie są już tak jednorodne jak wcześniej, a jedną z konsekwencji jest pojawianie się inicjatyw tworzenia nowych, innych niż tradycyjne, organizacji. Z badań wynika, że nowe organizacje pozarządowe najczęściej nie są tworzone w opozycji do już istniejących tradycyjnych, chociaż tworzą je nieco inni ludzie. Stowarzyszenia i im podobne podmioty, są raczej nową formą organizacyjną, powstałą głównie dla pozyskiwania środków zewnętrznych. Tak rozumieją sens ich istnienia liderzy i działacze, takie oczekiwania wobec organizacji mają mieszkańcy. Stowarzyszenia i fundacje za swoje największe sukcesy uznają

pozyskanie funduszy. W integracji środowisk wiejskich i pomocy im w dostosowywaniu się do nowej struktury społecznej wielką rolę mogą odegrać tworzone od kilku lat partnerstwa lokalne, które na wsi przybierają kształt lokalnych grup działania w ramach programu LEADER. Te swoiste koalicje gmin i innych instytucji publicznych, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych, jeżeli zostały powołane w sposób autentyczny, z zachowaniem równowagi wszystkich sektorów, są szansą na wspieranie społeczności lokalnych. W 2008 roku około 300 lokalnych grup działania opracowało swoje sześciolateczne programy nazywane lokalnymi strategiami rozwoju. Programy te mają szansę niemal w całości zostać zrealizowane dzięki zarezerwowanym na nie funduszom, zatem tylko od jakości współpracy i dojrzałości lokalnych środowisk zależy jak dobrze wykorzystają szansę stworzoną przez program LEADER. [*R. Kamiński – temat planu: „Wiejskie partnerstwa jako mechanizm integracji organizacji i instytucji działających na poziomie lokalnym”*].

Zmiany na wiejskim rynku pracy.

Wstąpienie do UE wpłynęło też znacząco na wiejski rynek pracy. Jego podstawowe parametry, takie jak: wskaźnik zatrudnienia, stopa bezrobocia i wskaźnik bierności zawodowej wskazywały w pierwszej połowie lat 2000-2007 na pogarszanie się sytuacji (zarówno ludności rolniczej jak i bezrolnej) a następnie po wstąpieniu do UE na polepszanie. W latach 2000-2003 wskaźnik zatrudnienia ludności wiejskiej spadł z 49 w 2000 r. do 45,9 w 2003 r. (analogicznie dla ludności rolniczej i bezrolnej), ale wzrósł z 45,9 w 2003 r. do 49,2 w 2007 r. Analogiczny wzrost w tym okresie odnotowała zarówno ludność rolnicza (z 57,7 do 60,6) jak i bezrolna (z 33,4 do 39,4). Jednak mimo wzrostu wskaźników zatrudnienia w Polsce są one nadal ok. o połowę niższe niż w pozostałych krajach UE. Jeśli chodzi o zatrudnienie ludności wiejskiej poza rolnictwem to w 2007 r. najliczniejszą grupę stanowili zatrudnieni w branżach „Przetwórstwo przemysłowe” (31,9%), „Handel i naprawy” (17,1%), „Budownictwo” (9,9%). Jeśli chodzi o bezrobocie, to w 2007 r. na 590 tys. oficjalnie zarejestrowanych bezrobotnych na wsi, 406 tys. stanowili bezrolni mieszkańcy wsi (69%). Z kolei wśród ludności rolniczej panuje głównie bezrobocie ukryte, szacowane na ok. 1 mln osób. Wskaźnik bierności zawodowej wykazywał przez cały czas tendencję niekorzystną i w latach 2000-2007 wzrósł na wsi z 42,6 do 45,8 (wśród ludności rolniczej z 35,6 do 36,1 a ludności bezrolnej z 53,1 do 54,2). Przyczyną tego wzrostu było znaczne zwiększenie się w populacji biernych zawodowo emerytów, zarówno w ujęciu absolutnym, jak i relatywnym. Ważnym czynnikiem determinującym rynek pracy jest zarobkowa migracja zagraniczna, która bardzo się nasiliła po wstąpieniu do UE. Szacuje się, że w przypadku ludności wiejskiej może ona sięgać ok. 650 tys. Osób. [*I. Frenkel – temat planu: „Przemiany demograficzne i zawodowe na wsi w Polsce w pierwszej dekadzie XXI wieku – podsumowanie badań”*].

Niewątpliwie jednym z kierunków rozwiązywania problemów związanych z rynkiem pracy ludności wiejskiej jest dywersyfikacja zatrudnienia i dochodów. Generalnie, dywersyfikacja ekonomiczna może być rozumiana trojako: a) jako zróżnicowanie struktury ludności lub/i gospodarstw domowych według źródeł dochodów: z pracy poza rolnictwem, niezarobkowych źródeł pozarolniczych i z rolnictwa b) jako zróżnicowanie poziomu dochodów wg ich źródeł czy też społeczno – ekonomicznych grup gospodarstw domowych c) zróżnicowanie struktury podmiotów gospodarczych lub/i zatrudnienia wg sektorów gospodarczych i własnościowych. Źródłami statystycznymi umożliwiającymi pomiar tak rozumianej dywersyfikacji ekonomicznej są: spisy ludności (również w przekroju województw i gmin), kwartalne badania aktywności ekonomicznej ludności - BAEL (w skali kraju i w ograniczonym zakresie w przekroju województw- na ogólnopolskiej próbie gospodarstw) oraz badania struktury gospodarstw rolnych z lat 2005 i 2007 (w przekroju województw). Do pomiaru stopnia i charakteru dezagraryzacji użyteczne mogą być różne wskaźniki możliwe do wyliczenia na podstawie w/w źródeł statystycznych. Do takich można zaliczyć np. a) odsetek ludności (gospodarstw domowych) utrzymujących się wyłącznie z pracy poza rolnictwem; b) odsetek ludności (gospodarstw) utrzymujących się głównie z pracy w rolnictwie i dodatkowo z niezarobkowych źródeł, etc. Zdywersyfikowanie dochodów ludności wiejskiej jest nieuniknione ze względu na potrzebę odejścia z rolnictwa znaczących zasobów pracy, dlatego ważne są badania nakierowane na rozpoznanie tego zjawiska. [*M. Błąd – temat planu: „Ekonomiczna dywersyfikacja wsi – konceptualizacja i pomiar”*].

Można powiedzieć, że jedną z form dywersyfikacji dochodów rodzin wiejskich jest okresowe zatrudnienie za granicą. Jest ono akceptowaną strategią rodzin i 1/3 doświadczonych migrantów, o

czym świadczą wyniki badań ankietowych społeczności wiejskich. Migracja zagraniczna, jako forma aktywności zawodowej, podtrzymywana jest przez sieć interakcji w kręgach społecznych, w których funkcjonuje jako sprawdzony model działalności i trwałej strategii bytowej. Satysfakcjonujące są dla nich nie tylko zarobki, ale także warunki, organizacja i atmosfera pracy, a przede wszystkim, istnienie alternatywy wobec sytuacji życiowej zagrażającej marginalizacją w kraju ojczystym. Rodziny zyskują środki finansowe na bieżące wydatki lub inwestycje domowe, a migranci wrażenia, przeżycia i doświadczenia o charakterze edukacyjnym i poznawania świata. Większość osób w roli pracowników czuje się doceniana i nagradzana. Zagraniczne migracje zarobkowe hartują charaktery i stają się radykalną terapią kompleksów mniejszej wartości mieszkańców wsi. Wracają z poczuciem osobistego rozwoju, z większym zaufaniem do samych siebie i nastawieni bardziej optymistycznie, bo wiążą osobiste powodzenie na zagranicznych rynkach pracy z własnymi działaniami czyli z poczuciem sprawstwa. [B. Perepeczko – temat planu: „Kapitał ludzki mieszkańców wsi na zagranicznych rynkach pracy – dewaluacja, deprecjacja, czy akumulacja ?”].

Dogłębna analiza mechanizmu przebiegu i skutków współczesnych migracji zagranicznych ludności wiejskiej dowodzi, że dokonują się one w ten sam sposób, co przed stu laty. W dalszym ciągu ich cechami charakterystycznymi są: przemieszczanie się z peryferii (społecznych i topograficznych) na peryferie; czasowość (wahadłowość) a nie definitywność wyjazdu, zbiorowy (najczęściej rodzinny) proces podejmowania decyzji o nominowaniu do wyjazdu, korzystanie z kapitału społecznego (sieci migranckiej) a nie ludzkiego, intensywność kontaktów z krajem („wspólnoty diasporyczne”). Fenomen trwałości zjawiska migracji zarobkowych oraz jego właściwości prowadzi m.in. do wniosku, że mimo upływu czasu Polskę można określić jako kraj „obsługujący” rozwinięte kraje zachodnie, ponadto migrowanie wskazuje na krytyczną ocenę dokonywanej w kraju transformacji oraz, na to, że migracje odślawiają „bierny” a nie „czynny” charakter rozwijanego w Polsce po '89 r. kapitalizmu. [I. Bukraba-Rylska – temat planu: „Trwałość kapitału kulturowego polskiej wsi”].

Młodzież wiejska.

Jak wspomniano już wcześniej, po akcesji do UE nasiliły się w Polsce procesy migracji zagranicznych, ale nigdy w historii Polski nie opuszczało kraju tylu młodych ludzi. Wśród emigrujących są przede wszystkim osoby w wieku 18-30 lat, a odmładzanie się populacji migrantów jest tendencją postępującą. W badaniu deklaracji migracji zagranicznych 79,6% dziewiętnastolatków deklarowało wyjazd na rok i dłużej, przy czym młodzież wiejska w swych deklaracjach wyjazdu wyprzedza miejską, co w 2007 r. stanowiło pewne novum w porównaniu do lat poprzednich. Zdecydowana większość dziewiętnastolatków uzależniła realizację swoich planów wyjazdowych od sytuacji na rynku pracy oraz atmosfery politycznej w kraju. Wiejska specyfika zarysowuje się tutaj w odniesieniu do kilku zagadnień. Po pierwsze, bardziej specyficzne dla wiejskiej młodzieży są plany wyjazdu na czas określony, traktowane jako wsparcie realizacji własnych życiowych potrzeb i dążeń. Wyjazd taki nastawiony jest na szybki zarobek, zdobycie nowych doświadczeń i powrót, by założyć własną firmę, kupić mieszkanie, podnieść swoje aktywa na krajowym rynku pracy. Po drugie, młodzież wiejska planująca wyjazd na stałe jest jedyną grupą, która wyraźnie deklaruje swoje zauroczenie zagranicą. Po trzecie, wśród osób deklarujących pozostanie w kraju, wiejscy dziewiętnastolatkowie stanowią grupę najbardziej dynamicznych i aktywnych reprezentantów własnego pokolenia. Przy tym, ich niewygórowane oczekiwania zarobkowe mogą się okazać najbardziej adekwatne do ofert i możliwości polskiego rynku pracy, więc to oni mogą zająć najlepsze z możliwych pozycje społeczne, kiedy ich wymagający miejscy rówieśnicy będą szukać adekwatnych dla siebie nisz za granicą. [K. Szafraniec – temat planu: „Plany emigracyjne polskiej młodzieży”].

Przyszłość terenów wiejskich w Polsce w dużym stopniu zależeć będzie od zachowania młodych mieszkańców wsi, od ich wyborów i decyzji, jakie podejmują w odniesieniu do własnego życia. Z badań ankietowych wynika, że rodzina wyraźnie dominuje w systemie wartości mieszkańców wsi, niezależnie od wieku – na tą odpowiedź wskazało w sumie 74% badanych. Z kolei wygodne życie: jako wartość, o jaką warto zabiegać w życiu, uznało niemal 18% najmłodszych mieszkańców wsi, ale spokojne życie, było wartością preferowaną przez tylko 7,3% najmłodszych badanych. Niemal jedna trzecia najmłodszych mieszkańców wsi deklaruje, że pragnie wieść życie ciekawe i pełne przygód, co rzadziej wskazują starsi badani. Tym, co obecnie najmocniej absorbuje uwagę i energię młodych mieszkańców wsi jest praca - jej znalezienie i utrzymanie. Ta odpowiedź najczęściej

pojawia się w odpowiedziach badanych w wieku 17-24 lata, a niemal równie często w odpowiedziach badanych w wieku 25-34 lat, jednak w tej grupie zdecydowanie najczęściej wskazywanymi celami są już te, związane z konsumpcją. Podstawowym celem życiowym, deklarowanym przez wszystkich mieszkańców wsi jako najistotniejszy w ich życiu to zapewnienie sobie minimum bezpieczeństwa i stabilizacji. Badani, w wieku 25-34 lata, podobnie jak większość badanych, najczęściej prezentowali orientację zadowolonych średniaków. [S. Michalska – temat planu: „Młodzi mieszkańcy wsi – wartości, aspiracje, cele życiowe”].

Niezwykle ważnym elementem determinującym rozwój obszarów wiejskich i dostęp do rynku pracy społeczności wiejskiej jest wykształcenie młodzieży wiejskiej. W ramach tego tematu przeprowadzono badania empiryczne dotyczące aspiracji społecznych i edukacyjnych młodzieży wiejskiej. Badania IRWiR PAN pokazują kilka ważnych tendencji. Po pierwsze, do ważnych czynników determinujących wykształcenie młodzieży wiejskiej, oprócz dostępu do oświaty, zamożności, i uwarunkowań kulturowych, bardzo ważne są motywacje, gdyż ponad trzy czwarte młodzieży trafia do tych szkół, do których aspirowało. Po drugie, wyraźnie widać coraz wyższy poziom aspiracji edukacyjnych młodzieży wiejskiej. Jednak nadal nieco wyższym poziomem aspiracji charakteryzuje się młodzież miejska. Co prawda, różnice na poziomie aspiracji ogólnych są relatywnie niewielkie, to jednak nadal występują one na poziomie realnych decyzji edukacyjnych. Po trzecie, młodzież wiejska niestety częściej planuje studia na uczelniach słabszych, niepublicznych i w trybie zaocznym oraz wieczorowym, czyli jakościowo niższym w porównaniu ze swoimi miejskimi rówieśnikami. Po czwarte, widoczne są pewne dysfunkcje „nowej matury”, która wprowadziła niezamierzenie dodatkowy mechanizm społeczno-środowiskowej selekcji, generujący nierówności na linii miasto - wieś. Po piąte, istotnym czynnikiem kształtowania się planów edukacyjnych młodzieży jest regionalna dostępność do instytucji edukacyjnych. Wiedza na temat planów edukacyjnych młodzieży może służyć do wyjaśniania mechanizmów powstawania nierówności społecznych na kolejnych etapach ich życia. [K. Wasielewski – temat planu: „Aspiracje społeczno-edukacyjne młodzieży wiejskiej w nowej rzeczywistości”].

Młodzież wiejską, od zawsze w porównaniu z młodzieżą miejską, charakteryzował gorszy typ kariery szkolnej. Przyczyny tych różnic zmieniały się w czasie, chociaż część miała (i ma) trwały charakter. Wyniki najnowszych badań realizowanych przez IRWiR PAN w kilkunastu celowo dobranych szkołach ponadgimnazjalnych wskazują, że młodzież wiejska zdecydowanie rzadziej uczęszcza do liceów ogólnokształcących (20% ogółu młodzieży wiejskiej i 56% ogółu młodzieży miejskiej). Młodzi mieszkańcy wsi częściej niż ich rówieśnicy z dużych miast podejmują naukę w technikumach i liceach profilowanych. Jeśli już młodzież wiejska po ukończeniu gimnazjum kieruje swoje kroki do liceów ogólnokształcących to w większości przypadków są to szkoły „drugiej kategorii”. Niewielka część młodych mieszkańców wsi podejmuje naukę w najbardziej elitarnych liceach ogólnokształcących, a zdecydowana większość wybiera gorsze licea i technika. Przyczyny różnic w karierach szkolnych młodych mieszkańców miast i wsi nie tkwią jednak w niższych umiejętnościach szkolnych tych ostatnich. Okazuje się bowiem, że pod względem wyników na egzaminach gimnazjalnych młodzież wiejska w niczym nie ustępuje swoim miejskim rówieśnikom. Źródłem odmienności karier szkolnych należy raczej poszukiwać w czynnikach o charakterze mentalnym. Co czwarty młody mieszkaniec wsi jest przekonany, że w porównaniu ze swoimi rówieśnikami osiągnie więcej podczas gdy w dużych miastach takie opinie deklaruje co trzeci przedstawiciel młodego pokolenia. Młodzież wiejska mimo mniej ambitnych planów edukacyjnych i zawodowych na przyszłość rzadziej daje im duże szanse realizacji. Okazuje się, zatem, że mimo zniknięcia barier o charakterze strukturalnym w dostępie do wykształcenia oraz wyraźnej poprawy jakości kształcenia na wsi, środowiskowe wzorce karier szkolnych wykazują dużą trwałość. [J. Domalewski – temat planu: „Drogi edukacyjne młodzieży wiejskiej – uwarunkowania i konsekwencje”].

Spółeczny rozwój wsi.

Wejście Polski do UE w 2004 roku przyniosło wyraźną zmianę we wzajemnych relacjach świata „wiejsko - rolniczego” i pozawiejskiego. Przejawem tych zmian jest, widoczna w świetle wyników licznych sondaży, znaczna poprawa nastrojów na polskiej wsi i widoczna bliskość (zbieżność) opinii dominujących w wiejskich i pozawiejskich społecznościach. W 2007 roku aż 50%

mieszkańców wsi wyrażało przekonanie, że sytuacja w ich miejscu zamieszkania (w ich gminie) zmierza w dobrym kierunku. Odwrotne przekonanie, o złym kierunku przemian wyrażało zaledwie 16% mieszkańców wsi. I ten wynik jest identyczny z rozkładem opinii deklarowanych przez całe polskie społeczeństwo. Podobnie w dobrą przyszłość swojej rodziny wierzy 62% mieszkańców wsi i dokładnie tyle samo – 62% całego polskiego społeczeństwa. W trzy lata po akcesji do UE (2007 rok), zarówno mieszkańcy wsi, jak i rolnicy najwyraźniej uwierzyli, że mają przed sobą przyszłość, że zmiany idą w dobrym kierunku i chociaż ich sytuacja materialna tylko w pewnym stopniu uległa poprawie, stali się podobni w poglądach do całego polskiego społeczeństwa. Rolnicy, w społecznym odbiorze, awansowali do grupy unijnych beneficjentów polityki rolnej. Sondaże pokazują, że mają świadomość tej zmiany i oceniają ją, w dużej części, pozytywnie. Rolnicy pozytywnie oceniają programy wsparcia dla rolnictwa i wsi oraz mechanizm płatności bezpośrednich. Można przyjąć, że efektywnie wykorzystany w trakcie negocjacji kapitał kulturowy rolników (zwany też symbolicznym) przynosi im wyraźne korzyści – prestiż, poczucie sukcesu i powrót z peryferii życia społecznego, politycznego i debaty publicznej do centrum. [**B. Fedyszak-Radziejowska – temat planu: „Trwanie i zmiana na polskiej wsi; rekonstrukcja postawi proces demarginalizacji obszarów wiejskich jako konsekwencje wejścia Polski do UE”**].

Niewątpliwie wstąpienie Polski do UE otworzyło nowe możliwości finansowania wsi, ale ważnym przy tym pytaniem jest to, czy stan kapitału społecznego, tego bardzo istotnego, choć niewielkiego zasobu wsi, pomaga w absorpcji programów i środków unijnych? Kapitał społeczny rozumiany jest tu jako pewien zasób oraz właściwość społeczności, która sprzyja efektywnym działaniom indywidualnych i zbiorowych aktorów społecznych. Pomocne w odpowiedzi na to pytanie mogą być badania nad wdrożeniem PP LEADER+ na terenie woj. łódzkiego, gdzie przeprowadzono bardzo rzetelne empiryczne rozpoznanie stanu kapitału społecznego na terenach wsi i małych miast. Wynika z nich, że kapitał społeczny wsi tego regionu jest słaby, jego przestrzenne rozmieszczenie ma charakter „wyspowy” a jego wartość maleje w miarę zwiększania się wielkości zbiorowości. Komponenty kapitału społecznego wykazują albo niezależność, albo alternatywność związków, co prowadzi do wyróżnienia dwóch odmian kapitału społecznego: „lokalnego” oraz „obywatelskiego”. Jednocześnie na terenie tego województwa istniało 10 Lokalnych Grup Działania, realizujących II Schemat PP LEADER +. Analiza statystyczna jednak nie wykazała żadnych istotnych zależności między poziomem kapitału społecznego w danej gminie a jej uczestnictwem w realizacji programu LEADER. Brak takiej zależności nasuwa hipotezę, że Lokalne Grupy Działania, uczestniczące w II schemacie Programu Pilotażowego, mogły powstać nie jako emanacja aktywności społeczności gmin, lecz z innych pobudek wymagających dalszego poznania. [**M. Halamska.- temat planu: „Zasoby własne wsi a zewnętrzne programy rozwoju wiejskiego”**].

W badaniach społecznych IRWiR PAN dużo miejsca poświęca się badaniom kapitału społecznego. W kolejnym badaniu na ten temat, punktem wyjścia była interakcja charakterystyczna dla różnych rodzajów kapitału społecznego (wiążącego, pomostowego, łączącego) oraz efektywność konstruktów normatywnych z nimi związanych dla rozwoju lokalnego. Wnioski podważają kategoryczność podziału na symboliczne modele rozwoju: otwartego w odróżnieniu od zamkniętego, indywidualistycznego w odróżnieniu od wspólnotowego, tożsamościowego w odróżnieniu od uczestniczącego. Postępuje rozłam w systemie aksjonormatywnym pomiędzy, z jednej strony, wartościami i normami, a z drugiej, indywidualnymi działaniami osób, które wycofują się ze współpracy z innymi. Deficyt poczucia wspólnoty ma związek z brakiem symbolicznej płaszczyzny porozumienia Polaków. Wnioski przemawiają za uwzględnieniem w badaniach kontekstu strukturalnego, który wyraża się w podzielanym przez mieszkańców wsi systemie społecznych reprezentacji. Wyniki stawiają pod znakiem zapytania tezę, iż relacje rodzinne, przyjacielsko-krewniacze powodują osłabienie kapitału społecznego wsi oraz wpływają na redukcję sfery publicznej społeczności lokalnych. [**M. Wieruszewska – temat planu: „Rola kapitału społecznego wsi w rozwoju lokalnym”**].

Teoretyczną klamrą spinającą dorobek Instytutu są rozważania bardziej fundamentalne nad różnymi modelami rozwoju wiejskiego. W związku z dynamicznie zmieniającą się sytuacją na wsi, wiążą się z tym kluczowe pytania, jak w ogóle definiować wieś i czy do opisu obecnej rzeczywistości bardziej adekwatne jest pojęcie „wieś” czy „obszar wiejski”. Zasadnicze pytanie odnosi nas do problemu czym ma być wieś w nowym modelu i jakie miejsce ma odgrywać rolnictwo, czy będzie się rozwijało w kierunku wyznaczonym przez nowo zaistniałe trendy a więc rolnictwo wielofunkcyjne,

zrównoważone, czy też wzorem będą Stany Zjednoczone a więc rolnictwo towarowe, wielkoobszarowe. W czasie ostatniej dekady jesteśmy świadkami swoistego renesansu wsi, wzrasta liczba osób, które przenoszą się z miasta na wieś. Badacze zwracają uwagę, że nowi mieszkańcy wywołują społeczne i ekonomiczne zmiany, które korespondują ze spadkiem znaczenia rolnictwa dla wiejskiej gospodarki. Wiąże się to też z budzącym wiele kontrowersji pytaniem o miejsce i rolę chłopów, rolników farmerów na zmieniającej się wsi. Wraz ze zmniejszającą się rolą rolnictwa w wiejskiej gospodarce pojawia się nisza, która musi zostać wypełniona przez nowe kierunki gospodarki. Pytanie, na które wciąż trudno uzyskać odpowiedź, to jakie mogą być to kierunki. Faworyzowanym trendem jest opieranie nowej wiejskiej gospodarki na innowacyjności, i rozwoju zróżnicowanych, acz uzupełniających się sektorów gospodarki. Innowacyjność tę mają zapewnić rozwijające się niewielkie przedsiębiorstwa które, powstając oddolnie, powinny charakteryzować się większą trwałością, także w sytuacji kryzysu. [R. Śpiewak – temat planu: „Identyfikacja „postagrarnego” modelu rozwoju wsi: fikcja, czy realna zmiana”].

IV. Projekty badawcze „granty”

Projekty badawcze krajowe finansowane ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	koszt projektu
1. Lokalne inicjatywy pozarządowe w przemianach strukturalnych obszarów wiejskich.	Dr Ryszard Kamiński	2004-2008	60.000
2. Aktywizacja rolnicza Karpat Polskich poprzez implementację traktatu akcesyjnego z Unią Europejską.	Doc. dr hab. Wiesław Musiał	2006-2008	85.000
3. „Porzucona generacja” – ścieżki edukacyjne i wchodzenie w dorosłość.	Doc. dr hab. Krystyna Szafraniec	2006-2009	274.000
4. Badanie porównawcze efektów wpływu polityki rozwoju obszarów wiejskich na gospodarkę krajową i regiony w Polsce i Finlandii.	Doc. dr hab. Leszek Klank	2007-2009	246.000
5. Przyczyny zróżnicowanej strategii inwestycyjnej i dynamiki rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich w okresie przed i po wstąpieniu do UE. (habilitacyjny)	Dr Beata Pięcek	2007-2009	50.000
6. Ocena realizacji celu produkcyjno-ekonomicznego rolnictwa dolnośląskiego w warunkach zrównoważonego rozwoju.	Doc. dr hab. Barbara Kutkowska	2008-2010	70.000
7. Determinanty zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce. Problem realizacji polityki spójności w skali regionalnej a spójność czy polaryzacja wewnątrz-regionalnych układów lokalnych. Regionalne centra rozwoju a kształtowanie się obszarów peryferyjnych w koncepcji rozwoju regionalnego polityki spójności.	Dr Monika Stanny	2008-2010	120.000
8. Strategie rozwoju gmin wiejskich – podstawy teoretyczne, ocena przydatności i znaczenie w przemianach strukturalnych obszarów wiejskich.	Prof. dr hab. Andrzej Piotr Wiatrak	2008-2010	70.000
9. Wielofunkcyjność rolnictwa – podstawy identyfikacji, kwantyfikacji oraz powiązania z instrumentami polityki rolnej.	Prof. dr hab. Jerzy Wilkin	2008-2009	150.000
10. Społeczno-gospodarcze uwarunkowania	Prof. dr hab.	2008-2010	1.112.000

zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na terenie Zielonych Płuc Polskich. (badawczo-rozwojowy)	Marek Kłodziński		
11 Sytuacja ekonomiczna wielozawodowych rodzin rolniczych.	Dr Marta Bład	2008-2010	100.000
12. Znaczenie drugich domów dla rozwoju obszarów wiejskich.	Prof. dr hab. Krystian Heffner	2008-2010	148.200

Projekt badawczy promotorski finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	koszt projektu
1. Mieszkańcy wsi wobec nowego modelu rozwoju wiejskiego.	Prof. dr hab. Maria Halamska	2008-2010	46.000

Projekt badawczy (SPUB): finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	koszt projektu
1. Rozwój i zastosowanie zaawansowanych metod ilościowych do ewaluacji ex-ante i ex-post programów rozwoju obszarów wiejskich w UE. (SPUB w ramach 6 Programu Ramowego ADVANCED-EVAL)	Prof. dr hab. Leszek Klank	2007-2009	288.381

Projekt badawczy finansowany ze środków Międzynarodowego Centrum Szkolenia i Doradztwa zlecony bezpośrednio IRWiR PAN:

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	Koszt projektu
1. Studia podyplomowe prowadzone wspólnie z Międzynarodowym Centrum Szkolenia i Doradztwa – zakończone 299 dyplomami	Prof. dr hab. Andrzej Rosner	2008	73.000 zł

Projekty badawcze finansowane przez podmioty/instytucje zagraniczne:

Tytuł projektu	Kierownik projektu	Okres realizacji	Koszt projektu
1. Development and Application of Advanced Quantitative Methods to Ex-ante and Ex-post Evaluations of Rural Development Programmes in the EU ADVANCED-EVAL VI Ramowy Program UE	Prof. dr hab. Leszek Klank Dr Katarzyna Zawalińska	2006-2009	177.000 euro
2. Comparative Evaluation Study of UE Rural Funds Management in Poland and Finland – national economic effects of new Rural Development Plans SERGE Projekt finansowany przez Bank Światowy	Dr Katarzyna Zawalińska	2007-2008	8.000 USD

W 2008 roku zostały zakończone dwa granty, finansowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

I. „Lokalne inicjatywy pozarządowe w przemianach strukturalnych obszarów wiejskich”, realizowany w latach 2004-2008; kierownikiem projektu był **dr Ryszard Kamiński**.

Podsumowaniem wyników badań jest publikacja pt.: **„Aktywność społeczności wiejskich. Lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych”**(R. Kamiński, IRWiR PAN, „Problemy Rozwoju wsi i Rolnictwa”, Warszawa, 2008.)

Merytoryczne wyniki badań zostały zaprezentowane na seminarium ogólnoinstytutowym w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa pt.: **„Jak lokalne inicjatywy pozarządowe wpływają na sytuację polskiej wsi?”** (wprowadzenie kierownika grantu dr Ryszarda Kamińskiego)

Zasadniczym celem projektu badawczego było dokonanie analizy skuteczności oddziaływania wiejskich organizacji pozarządowych i inicjatyw lokalnych oraz ocena ich wpływu na zmianę społeczno – gospodarczej struktury wsi. Bezpośrednią inspiracją badań, były rozbieżne opinie dotyczące stanu organizacji pozarządowych i kapitału społecznego polskiej wsi. W omówieniach sytuacji Polski po przemianach 1989 roku wieś często wskazywana była jako miejsce o słabszym poziomie organizacji mieszkańców i kapitału społecznego. Z drugiej strony w wielu opracowaniach podkreślano bogate tradycje organizacji społecznych na wsi i tkwiący w nich nadal wielki potencjał.

Z przeprowadzonych badań wynika, że nowe organizacje i inicjatywy wiejskie mają charakter bardziej komplementarny niż konkurencyjny do istniejących wcześniej. W najlepszych i najbardziej pożądanych dla naśladownictwa przykładach, członkowie „starych organizacji” przyłączają się do nowych stowarzyszeń i następuje swoisty podział ról. Stowarzyszenia wiejskie pozyskują środki i są inicjatorami nowych projektów; tradycyjne organizacje, kobiety wiejskie, strażacy, zajmują się bezpośrednią organizacją pewnych przedsięwzięć kulturalnych, czy sportowych. Wiele tradycyjnych wiejskich organizacji zlokalizowanych jest w Polsce wschodniej i południowej, natomiast na ziemiach zachodnich i północnych łatwiej i częściej powstają nowe formy, gdyż brakowało tam tradycyjnych więzi, a tworzone w czasach „peerelu” substytuty tradycyjnych organizacji najczęściej nie przetrwały próby czasu. Nowe formy organizacyjne są więc dzisiaj atrakcyjną alternatywą dla tych wspólnot i, wbrew obawom wielu, należy je uznać jako autentyczny przejaw oddolnej samoorganizacji, wynikającej z uświadomionych potrzeb lokalnych społeczności.

Nowe organizacje pozarządowe najczęściej nie są tworzone w opozycji do już istniejących, tradycyjnych „starych”, chociaż nieco inni ludzie je tworzą. Powstające stowarzyszenia i im podobne podmioty, są raczej nową formą organizacyjną, powstałą głównie dla pozyskiwania środków zewnętrznych. Tak rozumieją sens ich istnienia liderzy i działacze, takie oczekiwania wobec organizacji mają mieszkańcy. Stowarzyszenia i fundacje za swoje największe sukcesy uznają pozyskanie funduszy i odwrotnie - brak skuteczności w tym zakresie uważany jest za niepowodzenie. Mieszkańcy podchodzą do tego niezwykle pragmatycznie i utylitarnie. Racją istnienia organizacji pozarządowych nowego typu na wsi jest ich zdolność pozyskiwania środków z zewnątrz. Jakkolwiek poziom wzajemnego zaufania i gotowość do współpracy pozostaje na wsi większa niż w mieście, jednak najlepsi rolnicy skupili się na inwestycjach we własne gospodarstwa i nie za bardzo angażują się, szczególnie w nowe rodzaje inicjatyw. Również nowe wiejskie stowarzyszenia w swoich działaniach i przyszłych zamierzeniach nie uwzględniają rolników jako odrębnej grupy mieszkańców. Programy zewnętrznego wsparcia dla lokalnych inicjatyw powinny być organizowane z niezwykłą starannością bowiem, jak pokazuje przykład grup producenckich rolników, ani wielkie środki unijne, ani zmasowana akcja uświadamiająca, nie są wystarczające, bo niewiele można zdziałać bez kluczowego dla współpracy wzajemnego zaufania. „Hura optymizm” związany z programami odnowy wsi, a ostatnio z programem LEADER, należy akceptować o tyle, że zasady tych programów i ich sukcesy w krajach Unii Europejskiej zasadzają się na szacunku dla tradycyjnych organizacji i wspieraniu oddolnych inicjatyw mieszkańców. To jednak zaledwie dobry prognostyk i szansa na pozytywne zmiany. Wszechobecna w programach unijnych biurokracja i technokratyczne podejście, muszą być traktowane jako poważne zagrożenie dla nadziei, jaką pokładają mieszkańcy wsi w nowych stowarzyszeniach, które tworzą aby pozyskać zewnętrzne wsparcie finansowe.

2. „Aktywizacja rolnicza Karpat Polskich poprzez implementację traktatu akcesyjnego z Unią Europejską”, realizowany w latach 2006-2008; kierownikiem projektu był *doc. dr hab. Wiesław Musiał*.

Na terenach wiejskich Karpat rolnictwo nie stanowi już obecnie najważniejszego źródła dochodów gdyż wyłącznie z pracy w rolnictwie żyje ok. 10% rodzin rolniczych. Nadal jest ono jednak istotnym składnikiem materialnej, socjalnej, ale i kulturowej, struktury wsi górskiej. Obecnie na dużych przestrzeniach wiejskich Karpat Polskich obserwowane jest zjawisko postępującej dezagrarnizacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Radykalnie zmniejszyło się pogłowie inwentarza trawożernego (bydła, owiec i koni). Porzucone pola uprawne, wcześniej uprawiane w technologii płużnej, zastępowane są przez użytki zielone, które nie poddawane wypasaniu, ani też nie koszone z powodów braku inwentarza, ulegają niekontrolowanemu zakrzaczeniu i zalesianiu. Głównym kapitałem gór jest – obecnie coraz to bardziej doceniana – dobrze zachowana - przyroda, piękne krajobrazy, biologiczna różnorodność, liczne tereny chronione, zasoby wodne i czyste powietrze. Aby produkcja rolnicza była kontynuowana i prowadzona w sposób adekwatny do wymogów środowiska, konieczne jest podtrzymanie na obszarach wiejskich wystarczającej liczby mieszkańców. Od liczby mieszkańców, a także jakości zasobów ludzkich i jej struktury wiekowej i zawodowej, zależy utrzymanie i rozbudowa infrastruktury gospodarczej i kulturowej a jej niedobór sprzyja migracji i powstawaniu łańcucha degradacji gospodarczej; sprawia, że subregion staje się mało atrakcyjny dla turystyki masowej i różnych form turystyki komercyjnej.

Rozdrobnienie gospodarstw, rozproszenie pól, ich niekorzystny rozłóg, zagęszczanie zabudowy w relatywnie dużych wsiach gór i pogórza, nie sprzyjają korzystaniu ze wsparcia finansowego UE, zwłaszcza w zakresie inwestycji gospodarczych. Staje się także przeszkodą w pozyskiwaniu dopłat bezpośrednich z uwagi na konieczność spełniania warunków tzw. zwykłej dobrej praktyki rolniczej oraz innych kryteriów niezbędnych np. przy inwestowaniu w budynki. Dopłaty obszarowe i dopłaty górskie sprawiły, że wzrosło zainteresowanie zagospodarowaniem ziemią rolniczą, jej wydzierżawianiem, czy też tylko podtrzymaniem rolniczego użytkowania, w celu otrzymania dopłat. Liczne są jednak przypadki wycofywania się gospodarstw najmniejszych (1-2 hektarowych) z systemu dopłat górskich (ONW) gdyż ograniczają one swobodę dysponowania własnością (np. przekazywanie dzieciom działek pod budowę) a korzyści z dotacji nie są tu już tak istotne. Wspieranie gospodarstw rolnych środkami pomocowymi spowodowało spadek zainteresowania sprzedażą ziemi. We wsiach typowo górskich ziemia sprzedawana była dotychczas tylko w sytuacjach wyjątkowych i to najczęściej poprzez transakcje rodzinne. Obecnie, gdy jej wartość, wynikająca z renty położenia, wydaje się istotnie wzrastać (subregionalnie), a jej posiadanie nie wiąże się dla właściciela z ponoszeniem kosztów (zwolnienie z podatku rolnego), wyzbywanie się ziemi należy do wyjątków.

W ramach projektu opublikowane zostały: 2 książki autorskie: „*Wiejskie obszary górskie Karpat Polskich w procesie przemian społeczno-gospodarczych*” (*Studia i Monografie nr 3/2007, IRWiR PAN*) i „*Ekonomiczne i społeczne problemy rozwoju obszarów wiejskich Karpat Polskich*”(Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa, IRWiR PAN, 2008).

*

IRWiR PAN rozpoczął realizację *grantu rozwojowego (2008-2010) nt. „Społeczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią „Natura 2000” na terenie Zielonych Płuc Polski*”, którego kierownikiem jest *prof. dr hab. Marek Kłodziński*.

Budżet grantu to: 1.112.000 zł

W 2008 roku wykonano następujące prace:

Opracowano metodologię i zakres badań. Badania będą prowadzone w trzech poziomach. Na poziomie wszystkich gmin Zielonych Płuc Polski – będzie to ocena rozwoju gospodarczego, środowiskowego, społecznego każdej gminy oraz wskaźnika syntetycznego rozwoju zrównoważonego. Następny poziom, to badanie ilościowe i jakościowe 19-tu gmin wybranych do badań, w których w 2009 roku zostaną przeprowadzone badania ankietowe. Trzeci poziom, to badanie konfliktów i problemów na tle alokacji zasobów środowiskowych i sposobów zarządzania tymi zasobami.

Przygotowano do pilotażu ostateczną wersję ankiet skierowanych do rolników, wójtów, radnych, mieszkańców gmin, przedsiębiorców, gospodarstw agroturystycznych, instytucji i organizacji zajmujących się ochroną środowiska.

Zakupiono i zgromadzono niezbędną bazę danych dla wszystkich gmin w obrębie Zielonych Płuc Polski. Dokonano doboru zmiennych i zbudowano wskaźniki opisujące przedmiot badania. Zweryfikowano wskaźniki statystyczne za pomocą symulacji i normalizacji. Policzono zależności korelacyjne. Zbudowano wskaźniki agregatowe subkomponentów oraz komponentów rozwoju środowiskowego, gospodarczego i społecznego. Powstało kilkadziesiąt map, które są przedmiotem analiz zespołu badawczego.

Opracowano 14 monografii gmin oraz wykonano kilka opracowań typu „Ogólny zarys rolnictwa w województwach leżących na terenie Zielonych Płuc Polski na tle innych województw i całego kraju”, „Status obszarów Natura 2000 w prawie polskim i wspólnotowym”, „Problemy rozwojowe występujące na obszarach wybranych do badań”, „Warunki sprzyjające i ograniczające rozwój regionu Podlasia oraz Warmii i Mazur”.

W pierwszym etapie badań wykonano znacznie więcej zadań niż zaplanowano w harmonogramie.

V. Współpraca z zagranicą

W 2008 r. Instytut uczestniczył w realizacji międzynarodowych programów badawczych, w których partnerami IRWiR PAN były placówki z Niemiec, Holandii, Anglii, Słowacji, Finlandii, Czech, Węgier i Litwy. Zespoły badawcze Instytutu uczestniczyły także w projektach wymiany dwustronnej z ośmioma instytutami z następujących krajów: Chin, Francji, Rosji, Węgier, Wielkiej Brytanii, Finlandii, Niemiec oraz Rumunii.

Z inicjatywy IRWiR PAN nawiązana została w minionym roku współpraca ze Stanami Zjednoczonymi oraz Australią. Współpraca ze Stanami Zjednoczonymi zaowocowała zorganizowaniem pierwszej w Polsce konferencji prezentującej najnowszą ustawę dla rolnictwa (Farm Bill 2008). Efektem współpracy jest także książka na ten temat, która ukaże się w 2009 roku. Współpraca z Monash University w Australii pozwoliła zaawansować prace nad regionalnym modelem równowagi ogólnej RegPol oraz umożliwiła przeprowadzenie w IRWiR PAN we wrześniu 2008 r. warsztatów z modelowania w programie GEMPACK. Wspólnym przedsięwzięciem IRWiR PAN i Monash University będzie także otwarty kurs modelowania w tym programie, który odbędzie się w maju 2009 r. w Warszawie.

Ważną inicjatywą IRWiR PAN z punktu widzenia rozwijania współpracy międzynarodowej z dotychczasowymi partnerami naukowymi oraz nawiązywania nowych kontaktów naukowych były trwające od początku roku prace koncepcyjne nad sformułowaniem wniosku na konkurs w ramach 7 Programu Ramowego. Wniosek przygotowany przez konsorcjum, na czele którego stanął IRWiR PAN był zatytułowany *Second homes, from consumption to other lifestyles* (Drugie domy, od konsumpcji do innego stylu życia) i został złożony do Komisji Europejskiej w styczniu 2009 r. Do przygotowania wspólnej aplikacji Instytut zaprosił Centre for Rural Policy Research, University of Exeter (Wielka Brytania), Ruralia Institute, University of Helsinki (Finlandia), University of Trás-os-Montes and Alto Douro (Portugalia), Institute of Agricultural Economics (Rumunia), University of Ljubljana (Słowenia) oraz University College Plymouth, St. Mark & St. John (Wielka Brytania). Budżet projektu, o który stara się IRWiR to 1,72 mln Euro.

Projekty międzynarodowe realizowane w 2008 r.:

*** 6 Program Ramowy „Development and application of advanced quantitative methods to ex-ante and ex-post evaluations of rural development programmes in the EU” – ADVANCED-EVAL (Rozwój i zastosowanie zaawansowanych metod ilościowych do ewaluacji ex-ante i ex-post programów rozwoju obszarów wiejskich w UE).**

W projekcie bierze udział 8 placówek naukowych z Niemiec, Holandii, Anglii, Słowacji i Polski. Koordynatorem projektu jest Uniwersytet w Kilonii a ze strony IRWiR PAN doc. dr hab. Leszek Klank

W dn. 14-17 stycznia 2008 r. prof. Leszek Klank wziął udział w prezentacji wyników projektu zorganizowanej w siedzibie Komisji Europejskiej w Brukseli. W spotkaniu w KE obok realizatorów projektu udział wzięli przedstawiciele DG Research oraz DG Agriculture, a także inne osoby zainteresowane oceną projektów z Anglii, Belgii, Niemiec, Polski i Włoch. Wystąpienie prof. Klanka dotyczyło najważniejszych projektów realizowanych na obszarach wiejskich zarówno przez Bank Światowy (ASAL-300, RDP), jak i Unię Europejską (Phare, ISPA, SAPARD), ze szczególnym uwzględnieniem ocen ex-ante, mid-term oraz ex-post programu SAPARD. Dr Jerzy Michałek omówił różne metody analizy, jak również przedstawił wstępne wyniki dotyczące m.in. nowego indeksu rozwoju obszarów wiejskich (RDI).

20 października 2008 r. w IRWiR PAN miało miejsce seminarium pt. Rozwój obszarów wiejskich. Nowa metoda pomiaru. Referentami byli prof. dr hab. Leszek Klank i dr Jerzy Michałek. Wyniki badań zostały także wykorzystane w prezentacjach publicznych: 17 października 2008 r. na konferencji zorganizowanej przez PARP (dr Jerzy Michałek) oraz 24 listopada 2008 r. na konferencji, zorganizowanej przez Akademię Finansów (prof. Leszek Klank). Prezentacja prof. L. Klanka była zatytułowana „Finanse a rozwój lokalny”. Obecnie trwają prace nad co najmniej dwiema książkami, prezentującymi wyniki projektu. Książki ukażą się w jęz. angielskim i jęz. polskim. Realizacja projektu potrwa do września 2009 roku.

* **Projekt finansowany przez Bank Światowy (GDN – CERGE) pt “Comparative Evaluation Study of EU Rural Funds Management in Poland and Finland – national and regional economic effects of new Rural Development Plans”. (Ocena porównawcza PROW w Finlandii i w Polsce za pomocą metod ilościowych i jakościowych, 2007-2008)**

Partnerem Instytutu w projekcie był Ruralia Institute z Uniwersytetu w Helsinkach. Projekt koordynowany był przez dr Katarzynę Zawalińską (IRWiR PAN) oraz prof. Hannu Torma (Ruralia Institute). W ramach projektu powstał artykuł zatytułowany „Is LFA support a good value for money? Regional CGE analysis, który został złożony do czasopisma „Easter European Countryside”. Ponadto w ramach współpracy dokończony został model RegPOL wzorowany na fińskim modelu RegFIN.

***Projekt badawczy: “Les acteurs locaux à l'épreuve du modèle européen. Comparaison France-Hongrie-Pologne”. PICS nr 3723 (Aktorzy rozwoju wiejskiego a europejski model rozwoju wsi)**

Projekt koordynowany jest przez prof. dr hab. Marię Halamską (IRWiR PAN) i prof. Marie-Claude Maurel, Dyrektor CEFRES (Francuskie Centrum Badań Społecznych) w Pradze. W badaniach, oprócz Francji i Polski, uczestniczą badacze z Czech, Węgier, Litwy. W 2008 roku prace w tym projekcie prowadzone były w Polsce, we Francji i na Węgrzech. Ze strony polskiej program realizują: prof. dr hab. Maria Halamska, mgr Sylwia Michalska oraz mgr Ruta Śpiewak. Ideą przewodnią projektu jest sprawdzenie, na ile integracja z Unią Europejską przyczynia się do dyfuzji nowych modeli rozwoju wiejskiego w Europie Środkowej oraz nowych modeli polityk publicznych. Analizując nowe modele polityk publicznych, skoncentrowano się na polityce rolnej i kontynuowano przedsięwzięcia z 2007 roku.

Staraniem Stacji Naukowej PAN w Paryżu ukazał się w 2008 roku pokonferencyjny tom „L’agriculture française et l’agriculture polonaise dans l’Europe 2007: expériences partagées et intérêts communs?”, którego redaktorem naukowym jest prof. dr hab. Maria Halamska; w tomie zostały opublikowane teksty wszystkich trzech osób, realizujących ten projekt w Polsce.

Projekt koncentruje się na analizie wdrażania programu LEADER w poszczególnych krajach. W Polsce badano efekty wdrażania II schematu PP LEADER+ na poziomie krajowym: (R. Śpiewak - analiza dokonań na poziomie krajowym), wojewódzkim (M. Halamska - woj. łódzkie – analiza zależności między powstaniem i działaniami partnerstwa a składnikami kapitału społecznego) oraz lokalnym (S. Michalska – case study jednego z partnerstw w woj. warmińsko-mazurskim). Efekty tych analiz zostaną przedstawione na seminarium w Pradze, w marcu 2009 roku.

Zapoznano się także z nowymi zasadami i strukturami wdrażania programu LEADER w Polsce w latach 2007-2013; analiza rzeczywistych działań będzie możliwa dopiero w drugiej połowie 2009 roku, kiedy z partnerami zostaną podpisane umowy o finansowanie poszczególnych projektów.

Program został przedłużony na trzeci, 2009, rok, w którym kończy się jego finansowanie. Na 2009 rok zaplanowano zorganizowanie dwóch seminariów: w Pradze i Pecu.

Współpraca z wybranymi krajami, z którymi Instytut realizuje wspólne przedsięwzięcia badawcze:

Chiny

Instytut kontynuował wspólnie z Instytutem Rozwoju Wsi Chińskiej Akademii Nauk Społecznych projekt wymiany dwustronnej pt. *„Adaptacja rolnictwa (gospodarki) i społeczności wiejskich do procesów globalizacji – perspektywa europejska i azjatycka”*.

W ramach współpracy z Chinami w dn. 2-9 marca 2008 r. prof. dr hab. Jerzy Wilkin uczestniczył w Pekinie w konferencji pt. *„Inclusive Business in Agrifood Markets: Evidence and Action”*.

W dniach 2-9 listopada 2008 r. pięcioletnia delegacja z Instytutu Rozwoju Wsi Chińskiej Akademii Nauk Społecznych przyjechała do Warszawy. Członkowie delegacji, reprezentujący różne specjalizacje naukowe, zapoznali się z systemem doradztwa rolniczego w Polsce w teorii oraz praktyce, uczestniczyli także w szeregu spotkań w Instytucie oraz w SGGW dotyczących m.in. problematyki wspólnej polityki rolnej, systemu edukacji na wsi, problemów kontroli jakości żywności itp. W ramach wizyty studyjnej goście IRWiR odwiedzili ODR w Starym Polu, jeden z największych i najsprawniej działających ośrodków w Polsce. W programie delegacji znalazła się także wizyta na Krajowych Targach Mleczarskich MLEKO-EXPO 2008.

Przedstawiciele obu Instytutów skierowali do PAN i Chińskiej Akademii Nauk wnioski o przedłużenie projektu wymiany dwustronnej na lata 2009-2010. Jednocześnie trwały prace nad książką będącą rezultatem dyskusji toczonych między pracownikami obu instytutów na spotkaniu w Pekinie we wrześniu 2007 r. Książka ukaże się drukiem w jęz. angielskim w IRWiR PAN w I połowie roku 2009, a jej wersja językowa chińska przygotowana jest do druku w Pekinie.

Rumunia

IRWiR PAN we współpracy z Institute of Agricultural Economics (IAE) Rumuńskiej Akademii Nauk realizował w roku 2008 r. projekt wymiany dwustronnej pt. *„Polityka Rozwoju Obszarów wiejskich UE z perspektywy nowych krajów członkowskich”*. Z myślą o rozszerzeniu współpracy oba instytuty zaangażowały się w prace nad wspólnym wnioskiem do 7 Programu Ramowego, dotyczącego problematyki drugich domów. IAE dołączył do konsorcjum utworzonego przez IRWiR PAN na potrzeby złożenia wniosku do Komisji Europejskiej i objął funkcję koordynatora jednego z dziesięciu Work Packages.

Finlandia

IRWiR PAN współpracował w 2008 r. z University of Helsinki Ruralia Institute Seinajoki Unit, realizując wcześniej opisany grant międzynarodowy pt. Ocena porównawcza PROW w Finlandii i w Polsce za pomocą metod ilościowych i jakościowych. W ramach współpracy pomiędzy polskim i fińskim instytutami dr Katarzyna Zawalińska trzykrotnie uczestniczyła w pobytach naukowych w Seinajoki w Finlandii. Głównym celem było zaawansowanie prac nad modelem równowagi ogólnej, wykorzystanym w pracy habilitacyjnej dr Zawalińskiej pt. *„Skutki unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich dla rozwoju województw w Polsce”*.

Naukowcy z obu instytutów uczestniczyli w dn. 15-23 września 2008 r. w międzynarodowych warsztatach na temat obliczeniowych modeli ogólnych w zastosowaniu oraz programowania w języku TABLO w programie GEMPACK.

IRWiR PAN oraz Ruralia Institute współpracowały ponadto w przygotowaniu dwóch wniosków na projekty międzynarodowe. Jeden z nich to wspomniany wcześniej wniosek do 7 Programu Ramowego, dotyczący problematyki drugich domów. Drugi wniosek, złożony na konkurs Europejskiej Fundacji Nauki dotyczył *„Efektywności w ochronie środowiska a postępu technologicznego – koncepcji teoretycznych, badań empirycznych i studiów przypadków [ENEFTECH]”*. Ruralia Institute został zgłoszony jako podwykonawca polskiej części projektu dotyczącej *„Efektywności i skutków ekonomicznych instrumentów polityki redukcji CO2”*. Oprócz Polski i Finlandii, w konsorcjum projektowym wystąpiły instytuty z Belgii, Irlandii, Danii, Hiszpanii, Węgier i Finlandii.

Francja

W ramach wymiany dwustronnej w projekcie *pt. "Aktorzy rozwoju wiejskiego a europejski model rozwoju wsi"*, koordynowanego przez prof. Marię Halamską (IRWiR PAN) i prof. Marie-Claude Maurel (Francuskie Centrum Badań Społecznych, CEFRES w Pradze), którego celem jest analiza reakcji społeczności lokalnych na możliwości, jakie daje wykorzystanie Pilotażowego Programu LEADER+ dla tworzenia oddolnych, odwołujących się do endogennych zasobów, strategii i programów rozwoju społeczności lokalnych, w dn. 15-19 listopada 2008 r. prof. Marie-Claude Maurel oraz prof. Maria Halamska uczestniczyły w spotkaniach w Mazowieckim Urzędzie Marszałkowskim, Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa oraz w Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich na temat rezultatów PP LEADER+. Spotkania dotyczyły m.in. procedur wdrożenia Programu w okresie finansowania 2007-2013. W ramach zespołu badawczego przedyskutowane zostały także zasady doboru terenów badawczych w Polsce (LGD) oraz schemat opisu i analizy LGD.

Stany Zjednoczone

W 2008 r. IRWiR PAN podjął starania o nawiązanie współpracy naukowej z ośrodkami akademickimi, a także z Ministerstwem Rolnictwa Stanów Zjednoczonych. Efektem starań Instytutu była konferencja *pt. „Polityka rolna Stanów Zjednoczonych w świetle FARM BILL 2008 oraz przyszłość WPR Unii Europejskiej po 2013 roku”* przygotowana we współpracy z Ambasadą USA w Polsce, a także Ambasadami Danii i Holandii. Współorganizatorami konferencji byli: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej oraz Fundacja Edukacyjna 4-H w Polsce. Konferencja została zorganizowana w ścisłej współpracy z Ambasadą Stanów Zjednoczonych Ameryki w Warszawie. W konferencji wzięło udział ponad 170 osób z całego kraju reprezentujących: producentów rolnych, samorząd i organizacje rolnicze, organizacje pozarządowe, doradców rolniczych, naukowców, władze różnego szczebla oraz polityków i członków Parlamentu. Referaty przygotowane na konferencję dotyczyły m.in. instrumentów i struktury finansowej Farm Bill 2008 (dr Henry Bahn, Ministerstwo Rolnictwa Stanów Zjednoczonych), instrumentów wsparcia farmerów (Profesor James Dunn, Uniwersytet Stanowy w Pensylwanii), instrumentów wsparcia rozwoju obszarów wiejskich i społeczności lokalnych (Profesor H. Louis Moore, Uniwersytet Stanowy w Pensylwanii), instrumentów wspierających ochronę środowiska i zasobów naturalnych (Felix Spinelli, Ministerstwo Rolnictwa Stanów Zjednoczonych), instrumentów wsparcia edukacji, doradztwa i badań rolniczych (dr Henry Bahn, Ministerstwo Rolnictwa Stanów Zjednoczonych), instrumentów wsparcia obszarów wiejskich i rolnictwa finansowanych ze środków lokalnych – na przykładzie Pensylwanii (Jess Stairs, członek Parlamentu Stanowego w Pensylwanii). Na konferencji zaprezentowane zostały stanowiska Danii i Holandii w sprawie zmian WPR po 2013 (referaty Jana S. Wiuffa z Ministerstwa Żywności, Rolnictwa i Rybołówstwa w Kopenhadze oraz Raymonda Tansa, Radcy Rolnego z Ambasady Królestwa Niderlandów w Warszawie). W 2009 roku nakładem IRWiR PAN ukaże się polskojęzyczna książka dotycząca Farm Bill oraz WPR Unii Europejskiej po 2013 roku.

Australia

Po Stanach Zjednoczonych, Australia była kolejnym krajem, z którym w minionym roku Instytut nawiązał ściślejszą współpracę. We wrześniu 2008 r. IRWiR PAN był gospodarzem *międzynarodowego warsztatu na temat obliczeniowych modeli ogólnych w zastosowaniu oraz programowania w języku TABLO w programie GEMPACK*. Workshop poprowadził wykładowca z Monash University (Australia), dr James Giesecke.

Dr Katarzyna Zawalińska na zaproszenie strony australijskiej uczestniczyła w dn. 31 października – 17 listopada 2008 r. w wizycie naukowej w Melbourne, która poświęcona była rozwijaniu, przy współudziale australijskich pracowników naukowych, modelu dla gospodarki polskiej pod nazwą RegPol. Wspólnie z Monash University Instytut zdecydował się zorganizować w maju 2009 r. jednotygodniowy, intensywny kurs z praktycznego wykorzystania oprogramowania GEMPACK do rozwiązywania modeli równowagi ogólnej. Kurs adresowany jest do osób, które wykorzystują modele równowagi ogólnej w pracy naukowej lub chciałyby skorzystać z tego narzędzia w przyszłości.

Wielka Brytania

W czerwcu 2008 roku wygasła umowa wymiany dwustronnej IRWiR z Centre for Rural Policy Research, University of Exeter, School of Humanities and Social Sciences na realizację projektu pt. *“Perspektywy rozwoju obszarów wiejskich w świetle PROW na lata 2007-2013 w Polsce i Wielkiej Brytanii”*. W jej ramach w dn. 1-4 kwietnia 2008 r. mgr Ruta Śpiewak uczestniczyła w Plymouth w konferencji pt. *„Rural Futures: Dreams, Dilemmas and Dangers” (Przyszłość wsi: marzenia, dylematy, zagrożenia)*, podczas której przedstawiła referat pt. *The future of rural development in the eyes of Polish rural leaders*. Efektem współpracy IRWiR PAN i University of Exeter była także publikacja w 2008 r. anglojęzycznej wersji Studiów i Monografii zatytułowanej *„Transforming Rural Life in Poland: Surveys of Policy Issues and Evidence”*. Redaktorem publikacji był Dr. Keith S. Howe z Centre for Rural Policy Research, University of Exeter.

IRWiR PAN i Uniwersytet w Exeter wyraziły zainteresowanie kontynuowaniem współpracy i podjęły dyskusję na temat zagadnień, które chciałyby wspólnie badać w najbliższej przyszłości. W czasie wizyty dr Michaela Irelanda i Justina Pollarda z Exeter w dn. 15-21 lutego 2008 r. oraz dra Michaela Irelanda w dn. 2-9 kwietnia 2008 r. w Warszawie naukowcy z obu instytutów podjęli decyzję o utworzeniu międzynarodowego konsorcjum pod kierunkiem IRWiR PAN, którego zadaniem było stworzenie koncepcji projektu i pozyskanie finansowania na realizację badań porównawczych nt. zjawiska drugich domów w Europie. Do końca 2008 roku trwały prace nad wnioskiem do 7 Programu Ramowego, w którym obok IRWiR PAN, University of Exeter oraz instytutów z trzech innych krajów, wystąpił także drugi potencjalny partner IRWiR PAN z Wielkiej Brytanii – University of Plymouth. W dn. 26-29 czerwca 2008 r. IRWiR PAN zorganizował dla dwóch naukowców z Plymouth wizytę studyjną w Polsce, poświęconą określeniu wspólnych pól badawczych. Uczestniczący w tej wizycie dr Martyn Warren, dyrektor Rural Futures Unit – interdyscyplinarnej jednostki zajmującej się na Uniwersytecie w Plymouth szeroko pojętą problematyką wsi oraz Profesor Mick Fuller, kierujący Graduate School na Uniwersytecie w Plymouth odwiedzili Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie - Oddział w Radomiu. Nawiązane robocze kontakty są wykorzystywane do wzajemnego informowania o planowanych wydarzeniach oraz planowanych wnioskach składanych w międzynarodowych konkursach badawczych.

Niemcy

Instytut współpracował w 2008 r. z Uniwersytetem Christiana Albrechta w Kilonii w ramach projektu pt. *„Rozwój i zastosowanie zaawansowanych metod ilościowych do ewaluacji ex-ante i ex-post programów rozwoju obszarów wiejskich w UE”*. W ramach tego projektu prof. dr hab. Leszek Klank przebywał z wizytą naukową w Kilonii w dn. 7-20 lipca 2008 r.

Rosja

Instytut realizował w minionym roku z Instytutem Ekonomiki Rosyjskiej Akademii Nauk projekt wymiany dwustronnej zatytułowany *„Strategia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce i Rosji w warunkach pogłębiania się procesów globalizacji i integracji”*. W ramach projektu prof. dr. hab. Jerzy Wilkin i dr Katarzyna Zawalińska uczestniczyli w XVIII Konferencji Naukowej Komisji Uczonych Ekonomistów PAN i Rosyjskiej Akademii Nauk pt. **Wieś polska i rosyjska w obliczu wyzwań globalizacji**. Referat prof. Wilkina dotyczył *„Wpływu globalizacji i Unii Europejskiej na politykę rozwoju obszarów wiejskich w Polsce”*. Dr Katarzyna Zawalińska przedstawiła *„Efektywność unijnych instrumentów wsparcia rozwoju obszarów wiejskich w Polsce”*. Konferencja miała miejsce w Moskwie w dn. 24-25 czerwca 2008 r. – jej wyniki zostały opublikowane w jęz. rosyjskim. Ponadto, prof. Andrzej Wiatrak uczestniczył w dn. 12.-17.10.08. w Dniach Nauki Polskiej w Rosji zorganizowanych przez Polską Akademię Nauk oraz w dn. 14-18 lutego 2008 r. w posiedzeniu Komisji Konkursowej. Ze strony rosyjskiej Instytut gościł w 2008 r. prof. Borysa Frumkina i Olę Frołową, którzy w dn. 7-11 czerwca 2008 r. uczestniczyli w Polsce w międzynarodowej konferencji *„Farms in Central and Eastern Europe – Today and Tomorrow”* oraz w seminarium IRWiR PAN nt. *Trendów i problemów transformacji rolnictwa rosyjskiego*.

Zbadaniu możliwości współpracy z Rosją służył wyjazd dr Mirosława Drygasa i doc. dr hab. Krystyny Szafraniec do Moskwy w dn. 5-10 października 2008 r. Dr Mirosław Drygas i doc. dr hab.

Krystyna Szafraniec odwiedzili Instytut Ekonomiczny Rosyjskiej Akademii Nauk, a także uczestniczyli w spotkaniu z przedstawicielami Rady Federacji Rosyjskiej (odpowiednikiem Senatu RP), odpowiadającymi za kwestie rolne. Przedstawili tam polską strategię rozwoju obszarów wiejskich jako element WPR oraz rolę kapitału społecznego wsi i reformy edukacji w promowaniu przekształceń na obszarach wiejskich oraz w przekształcaniu szerszych społecznych struktur. Wspólnie z naukowcami z Instytutu Ekonomiki RAN, dr Drygas i doc. dr hab. Szafraniec zaplanowali polsko-rosyjską konferencję naukową. Planowany termin to czerwiec 2009 r. roboczy tytuł: Obszary wiejskie i rolnictwo w Polsce i w Rosji – wyzwania, problemy, perspektywy. Nawiązano także kontakty z badaczami z Instytutu Socjologii RAN (Prof. Dawid Konstantinowski, dr Elena Wozniesienska, dr Czerebniczenko, F. Chochłuszki), którzy prowadzą analogiczne do IRWiR PAN badania nad rolą edukacji i aspiracji życiowych młodego pokolenia w przemianach strukturalnych w Rosji. Strony uzgodniły udział we wspólnej konferencji i złożenie do PAN wniosku o nawiązanie współpracy dwustronnej.

Węgry

Instytut współpracował z Węgierską Akademią Nauk w ramach projektu wymiany dwustronnej pt. Doświadczenia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa 2007-2013 w Polsce i na Węgrzech. Prof. Ivan Benet w dn. 3-13 czerwca uczestniczył w roli referenta i dyskutanta w międzynarodowej konferencji pt. Farms in Central and Eastern Europe – Today and Tomorrow”, która odbyła się w dn. 4-6 czerwca 2008 r. w Białowieży. Odbył także spotkania z prawnikami naukowymi IRWiR PAN oraz wizytę studyjną do Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Ponadto, pracownicy IRWiR PAN uczestniczyli w kilku międzynarodowych konferencjach, w tym m.in.:

- **Dr Mirosław Drygas**, w dn. 11-12 grudnia 2008 r. uczestniczył w Brukseli konferencji nt. Challenges and Future Development in the Agricultural Sector – Examples from Bulgaria, Poland and Romania. Prezentacja nt. Rozwoju obszarów wiejskich w Polsce dla Parlamentu Europejskiego.
- **Prof. dr hab. Jerzy Wilkin** – Kierownik Zakładu Integracji Europejskiej IRWiR PAN uczestniczył w XII Europejskim Kongresie Ekonomistów Rolnych (EAAE). Kongres zatytułowany „People, Food and Environments: Global Trends and European Perspectives” odbył się w Gandawie (Belgia) w dn. 26-28 sierpnia 2008 r.
- **Prof. dr hab. Andrzej Rosner** – dyrektor Instytutu i **prof. dr hab. Krystian Heffner** (IRWiR PAN i Akademia Ekonomiczna w Katowicach) wzięli udział w dn. 18-21 września 2008 r. w Stambule (Turcja) w międzynarodowej konferencji pt. "Diverse Europes: Urban and Regional Openings, Connections and Exclusions". Na konferencji badacze z IRWiR PAN przedstawili referat pt. Barriers to Growth Cumulation in Poland's Rural Areas. Konferencja zorganizowana jest przez University of Durham w ramach serii European Urban and Regional Studies (EURS) dotyczyła ekonomicznych, politycznych i kulturalnych procesów wpływających na kształt europejskich miast i regionów.
- **Prof. dr hab. Leszek Klank** uczestniczył w seminarium Europejskiego Stowarzyszenia ekonomistów Rolnych, które odbyło się na Politechnice CREDO w Barcelonie w dn. 2-6 lipca 2008 r.
- **Prof. dr hab. Leszek Klank** wziął udział w międzynarodowym seminarium zatytułowanym Wspólna Polityka Rolna po reformie Fischlera: realizacja reformy w poszczególnych krajach, ocena wpływu i plany na przyszłość (oryginalny tytuł: "The CAP after the Fischler Reform: National Implementations, Impact Assessment and the Agenda for Future Reforms"). Seminarium organizowane jest przez członków EAAE – Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych i odbyło się w dn. 20-21 listopada 2008 r. w Viterbo we Włoszech.

- **Prof. dr hab. Maria Wieruszewska** uczestniczyła w dn. 13-18 maja 2008 r. w konferencji pt. „Localities, Pluralities and Postnationalities in a Transnational Context. The Role and Visions of Ethnology in the 21st Century”, zorganizowanej w Univeristy of Turku, Helsinki, Finlandia. Referat prof. Wieruszewskiej zatytułowany był “Rural Studies in XXI Century”.

Sprawozdanie opracowali:

Prof. dr hab. Andrzej Rosner – Dyrektor IRWiR PAN

Dr Katarzyna Zawalińska – z-ca dyrektora ds. naukowych IRWiR PAN

Dr Mirosław Drygas – z-ca dyrektora ds. ogólnych IRWiR PAN

Mgr Joanna Binienda – kierownik Działu Projektów Naukowych Instytutu

Romualda Grams, mgr Jan Caliński, mgr Anna Michalska – Dział Organizacyjny Instytutu

**Seminaria ogólnoinstytutowe
w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN 2008 rok**

Data	Referent	Tytuł
16 stycznia	prof. dr hab. K. GORLACH	<i>Nie taki diabeł straszny: globalizacja na obszarach wiejskich</i>
18 lutego	Dr Michael IRELAND Justin POLLARD (University of Exeter)	<i>Second homes, tourism and rural development - lessons from Britain, questions for Poland</i> <i>Social capital and Sustainable Community Development-Enabling Effective Policy Frameworks for Sustainability</i>
3 marca	pracownicy IRWiR PAN	<i>SESJA SPRAWOZDAWCZA</i>
7 kwietnia	prof. dr hab. Andrzej KALETA	<i>Technologie informatyczne na obszarach wiejskich - nowy instrument rozwoju czy sfera wykluczenia społecznego ?</i>
14 kwietnia	dr Henryk ŁABĘDZKI (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu)	<i>Uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich Dolnego Śląska</i>
2 czerwca	dr Ryszard Kamiński	<i>Jak lokalne inicjatywy pozarządowe wpływają na sytuację polskiej wsi?</i>
9 czerwca	dr Boris FRUMKIN (Instytut Ekonomiki Rosyjskiej Akademii Nauk)	<i>Trendy i problemy transformacji rolnictwa rosyjskiego</i>
20 października	doc. dr hab. Leszek KLANK dr Jerzy Michałek	<i>Rozwój obszarów wiejskich. Nowa metoda pomiaru.</i>
3 listopada	dr Henryk Skórnicki Kierownik Centrum Doradztwa Rolniczego, Oddział w Radomiu	<i>Wdrażanie tzw. minimalnych wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance) dla gospodarstw rolnych w Polsce</i>
1 grudnia	prof. Jerzy Wilkin dr Barbara Fedyszak-Radziejowska dr hab. Izabella Bukraba-Rylska prof. Andrzej Rosner red. Cezary Łazarewicz	<i>Koniec chłopstwa w Polsce?</i> (panel dyskusyjny)

Raz w miesiącu Instytut organizuje seminaria ogólnoinstytutowe, na których spotykają się pracownicy naukowcy z całego kraju, zajmujący się problemami rozwoju wsi. Często w tych spotkaniach uczestniczą również osoby spoza środowiska naukowego, pracownicy ministerstw, agencji, organizacji międzynarodowych i pozarządowych.

Celem tych seminariów jest integracja rozproszonego środowiska naukowego, zajmującego się problematyką wiejską i dyskusja nad prowadzonymi w Instytucie badaniami.

Referentami, oprócz pracowników naukowych Instytutu, są zapraszane uznane w Polsce autorytety naukowe a także osoby z praktyki gospodarczej. Są to jedyne seminaria w kraju, które w sposób multidyscyplinarny omawiają poszczególne zagadnienia przedstawiane przez referentów.